

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Författningsförslag	9
1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	9
1.2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	12
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten	14
1.4 Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)	16
2 Ärendet	19
3 Direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden	21
3.1 Syfte	21
3.2 Tillämpningsområde	21
3.3 Rätten att bli informerad om rättigheter	22

3.4	Rättighetsinformation i samband med frihetsberövanden.....	22
3.5	Rätten att bli informerad om anklagelsen.....	23
3.6	Rätten att få tillgång till material som rör målet	24
3.7	Kontroll och rättsmedel.....	25
3.8	Slutbestämmelser.....	26
4	Huvuddragen i nuvarande ordning.....	27
5	Insynsutredningen	35
6	Direktivets syfte och tillämpningsområde	41
6.1	Bakgrund och syfte	41
6.2	Överväganden när det gäller tillämpningsområdet	42
7	Information om rättigheter.....	49
7.1	Reglering av skyldigheten att informera om rättigheter	49
7.2	Information som ska ges i samband med underrättelse om skäligen misstanke	52
7.3	Information som ska ges vid vissa frihetsberövanden	59
7.3.1	Information som ska ges när en misstänkt har anhållits eller häktats	59
7.3.2	Information som ska ges när någon frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder.....	65
8	Information om anklagelsen.....	69

9	Tillgång till material som rör målet	73
9.1	Direktivets förenlighet med gällande rätt.....	73
9.1.1	Tillgång till bevisning sedan åtal väckts.....	73
9.1.2	Tillgång till material vid frihetsberövande	75
9.1.3	Kostnadsfri tillgång till material	82
9.2	Direktivets krav i förhållande till Insynsutredningens förslag	83
10	Kontroll, rättsmedel och utbildning	87
11	Kostnader och andra konsekvenser	91
12	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	93
13	Författningskommentar.....	95
13.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	95
13.2	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	97
13.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten	98
Bilaga 1 – Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden		101

Sammanfattning

I promemorian lämnas förslag till genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden¹.

I promemorian föreslås att den som är skäligen misstänkt för brott ska underrättas om vissa processuella rättigheter i samband med att han eller hon underrättas om misstanken. Förutom den rätt som enligt gällande ordning finns att bli underrättad om rätten till försvarare ska underrättelse lämnas om bl.a. rätten till insyn i utredningen och rätten att inte behöva yttra sig över misstanken. När en misstänkt har anhållits eller häktats ska sådan information lämnas skriftligen. Den skriftliga informationen vid frihetsberövanden ska även innehålla information om bl.a. rätten att få en anhörig underrättad om frihetsberövandet och rätten till hälso- och sjukvård. Att förundersökningsmyndigheter ska informera misstänkta om dessa rättigheter bör enligt promemorian huvudsakligen regleras i förundersökningskungörelsen (1947:948).

Det föreslås också att det i rättegångsbalken ska regleras att den som anhålls eller häktas ska ha en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2014.

¹ EUT L 142, 1.6.2012, s. 1 (Celex 32012L0013).

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 18 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 24 kap. 9 a §,
av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

18 §

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *skall han*, då han hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *ska den misstänkte*, då han *eller hon* hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

vad de anser nödvändigt. Underrättelse härom *skall* lämnas eller sändas till den misstänkte och *hans försvarare*, varvid skäligen rådrom *skall* beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller *hans försvarare* *skall* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *skall* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får *han* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller *hans försvarare*, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse härom *ska* lämnas eller sändas till den misstänkte och *försvararen*, varvid skäligen rådrom *ska* beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller *försvararen* *ska* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *ska* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får *åklagaren* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller *försvararen*, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

24 kap.

9 a §

Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för

*beslutet om anhållande eller
häktning.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

1.2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att 10 kap. 3 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande *av* mål eller ärende.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande *i* mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *skall* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans hemlands konsulat om frihetsberövandet samt vidarebefordra meddelanden från honom till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *skall* han utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *skall* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade.

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *ska* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet samt vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *ska* han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *ska* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning berövats friheten med anledning av misstanke om brott ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på*

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

*ett språk som han eller hon
förstår. Han eller hon har rätt
att behålla informationen så
länge frihetsberövandet består.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

1.4 Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om förundersökningskungörelsen (1947:948)

dels att nuvarande 12 a § ska betecknas 12 b §,

dels att 12 § ska ha följande lydelse,

dels att det i kungörelsen ska införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

I samband med att den som skäligen *misstänkes* för brott underrättas om misstanken *skall* han *erhålla underrättelse om att för brott misstänkt är berättigad att redan under förundersökningen anlita biträde av försvarare samt att under vissa förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas.*

I samband med att den som skäligen *misstänks* för brott underrättas om misstanken *ska* han *eller hon också underrättas om sin rätt att*

- *anlita biträde av försvarare och att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare förordnad,*
- *få information om förändringar av misstanken och ta del av utredningsmaterial i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § rättegångsbalken,*
- *vid behov biträdas av tolk och få handlingar som är väsentliga för att kunna ta tillvara sin rätt översatta, och*
- *inte behöva yttra sig över*

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

misstanken.

Den misstänkte ska få informationen på ett språk som han eller hon förstår.

Om det enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken inte har genomförts en förundersökning ska den misstänkte underrättas enligt första stycket senast när åtal väcks eller i samband med att en klagan om undanröjande av ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot ges in till domstol.

12 a §

Den som anhålls eller häktas ska få skriftlig information om de rättigheter som anges i 12 § och om sin rätt

- att enligt 24 kap. 21 a § rättegångsbalken få en anhörig eller annan nära person underrättad om frihetsberövandet,*
- till hälso- och sjukvård enligt 5 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), och*
- att inom den tid som sägs i 24 kap. rättegångsbalken få ett anhållningsbeslut prövat vid en häktningsförhandling och frågan om häktning omprövad av domstol.*

Den anhållne eller häktade ska få informationen på ett språk som han eller hon förstår och ha rätt att behålla den så länge frihetsberövandet består.

Denna förordning träder i kraft den 1 juni 2014.

2 Ärendet

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 22 maj 2012 direktivet 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden¹. Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera att en misstänkt eller tilltalad informeras om sina processuella rättigheter och om anklagelsen som riktas mot honom eller henne. Direktivet, som trädde i kraft den 21 juni 2012, ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 2 juni 2014. Direktivet bifogas som *bilaga 1*.

I promemorian föreslås de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att genomföra direktivet i svensk rätt.

Regeringen tillsatte i augusti 2007 en utredning för att se över frågor om insyn och sekretess inom vissa delar av rättsväsendet, m.m. (dir. 2007:120). Utredningen, som tog namnet Insynsutredningen, har lämnat sitt slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14). Detta har remitterats och förslagen bereds för närvarande i Justitiedepartementet. Om förslagen i betänkandet genomförs får det betydelse för hur Sverige uppfyller direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. I promemorian redogörs därför översiktligt för de förslag i betänkandet som kan få betydelse för genomförandet av direktivet.

¹ EUT L 142, 1.6.2012, s. 1 (Celex 32012L0013).

3 Direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

3.1 Syfte

Syftet med direktivet är enligt artikel 1 att fastställa bestämmelser om rätt för misstänkta eller tilltalade att få information om sina rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. Direktivet fastställer även rätten för personer som är föremål för en europeisk arresteringsorder att få information om sina rättigheter.

3.2 Tillämpningsområde

I artikel 2 anges direktivets tillämpningsområde. Direktivet ska vara tillämpligt från den tidpunkt då någon underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att han eller hon är misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats. Med att ett förfarande har avslutats ska enligt direktivet förstås det slutliga avgörandet i frågan om den misstänkte eller tilltalade har begått brottet.

Enligt artikel 2.2 undantas från direktivets tillämpningsområde förfaranden där det i en medlemsstat föreskrivs att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en annan myndighet än en brottmålsdomstol och beslutet att ålägga en sådan påföljd kan överklagas till en brottmålsdomstol. Vid sådana förfaranden ska

direktivet endast tillämpas på förfaranden vid brottmålsdomstolen efter ett sådant överklagande.

3.3 Rätten att bli informerad om rättigheter

I artikel 3 anges vilka processuella rättigheter som medlemsstaterna ska vara skyldiga att informera misstänkta eller tilltalade om. För att rättigheterna ska kunna utövas på ett effektivt sätt ska medlemsstaterna utan dröjsmål vara skyldiga att informera om hur dessa tillämpas enligt nationell rätt. Följande rättigheter räknas upp i direktivet:

- Rätten till försvarare.
- Rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning och villkoren för att erhålla sådan.
- Rätten att bli underrättad om anklagelsen.
- Rätten till tolkning och översättning.
- Rätten att tåga.

Enligt artikel 3.2 ska informationen tillhandahållas muntligen eller skriftligen, på ett enkelt och lättillgängligt språk, med beaktande av utsatta misstänkta eller tilltalades särskilda behov. I ingressen till direktivet förtydligas att särskild hänsyn bör tas till personer som bl.a. på grund av sin ungdom eller sitt psykiska eller fysiska tillstånd inte kan förstå innehållet i eller betydelsen av informationen (ingresspunkt 26).

3.4 Rättighetsinformation i samband med frihetsberövanden

Artikel 4 reglerar vilka processuella rättigheter den som anhålls eller häktas ska informeras skriftligen om. Den anhållne eller häktade ska ges tillfälle att läsa rättighetsinformationen och ska ha rätt att behålla den under hela frihetsberövandet. De processuella rättigheter som medlemsstaterna ska vara skyldiga att in-

formera den anhållne eller häktade skriftligen om är dels de rättigheter som räknas upp i artikel 3, dels följande:

- Rätten att få tillgång till material som rör målet.
- Rätten att få konsulära myndigheter och en annan person underrättade.
- Rätten att få tillgång till akut sjukvård.
- Det högsta antal timmar eller dagar en misstänkt eller tilltalad kan hållas frihetsberövad innan han eller hon ställs inför en rättslig myndighet.

Rättighetsinformationen ska även innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter, enligt nationell rätt, att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning.

Rättighetsinformationen ska skrivas på ett enkelt och lättillgängligt språk som den misstänkte eller tilltalade förstår. Om rättighetsinformationen inte finns tillgänglig på lämpligt språk ska den misstänkte eller tilltalade underrättas om sina rättigheter muntligen på ett språk som han eller hon förstår. Skriftlig rättighetsinformation ska därefter utan onödigt dröjsmål ges till den misstänkte eller tilltalade på ett språk som han eller hon förstår.

Av artikel 5 framgår att den som frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder utan dröjsmål ska erhålla skriftlig information, avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk, om sina rättigheter enligt den lagstiftning som genomför rambeslutet 2002/584/RIF om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, för Sveriges del lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

3.5 Rätten att bli informerad om anklagelsen

Enligt artikel 6 ska medlemsstaterna se till att misstänkta och tilltalade erhåller information om den brottsliga gärning som de är misstänkta eller anklagade för. Informationen, som ska tillhandahållas utan dröjsmål, ska vara så utförlig som krävs för att

säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar.

Den som anhållits eller häktats ska informeras om skälen till frihetsberövandet, inbegripet vilken brottslig gärning som han eller hon misstänks ha begått.

Utförlig information om anklagelsen ska tillhandahållas senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol. Informationen ska innehålla uppgift om brottets art, brottsrubriceringen liksom det sätt på vilket den tilltalade varit delaktig i brottet. Den misstänkte eller tilltalade ska dessutom, där det krävs för att ett rättvist förfarande ska kunna säkerställas, utan dröjsmål informeras om alla ändringar i den information som har tillhandahållits.

3.6 Rätten att få tillgång till material som rör målet

När en person anhålls eller häktas under något skede av ett straffrättsligt förfarande ska medlemsstaterna enligt artikel 7.1 se till att handlingar som rör det specifika målet, som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet, görs tillgängliga för frihetsberövade personer eller för deras försvarare.

Enligt artikel 7.2 ska medlemsstaterna, för att garantera ett rättvist förfarande, säkerställa att misstänkta och tilltalade eller deras försvarare ges tillgång till all bevisning som är i behöriga myndigheters besittning, så att de kan förbereda sitt försvar. Sådant material ska enligt artikel 7.3 göras tillgängligt inom rimlig tid och senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till domstol för avgörande. Om de behöriga myndigheterna kommer i besittning av ytterligare bevisning ska också denna göras tillgänglig inom rimlig tid, så att den kan beaktas.

Under förutsättning att det inte påverkar rätten till en rättvis rättegång, kan – med undantag från vad som sägs i artikel 7.1 om sådant material som enligt direktivet ska göras tillgängligt för frihetsberövade personer – tillgång till visst material under vissa förutsättningar vägras. Det kan enligt artikel 7.4 ske om ett tillgängliggörande av materialet kan innebära ett allvarligt hot mot en annan persons liv eller grundläggande rättigheter, om ett vägrat tillgängliggörande är nödvändigt för att skydda ett viktigt allmänintresse, t.ex. att en pågående utredning skulle kunna påverkas, eller om ett tillgängliggörande riskerar att allvarligt skada den inre säkerheten i den medlemsstat där det straffrättsliga förfarandet inleddes. Ett beslut att vägra tillgång till visst material i enlighet med det ovan angivna ska fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kunna bli föremål för rättslig prövning.

Att ta del av sådant material som avses i artikel 7 ska vara kostnadsfritt. Det finns emellertid inget hinder mot att avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att skicka material till misstänkta och tilltalade eller deras försvarare.

3.7 Kontroll och rättsmedel

I artikel 8 anges att medlemsstaterna ska se till att det antecknas i enlighet med nationell rätt när information enligt artiklarna 3–6 i direktivet lämnas till misstänkta eller tilltalade. Medlemsstaterna ska också se till att misstänkta och tilltalade eller deras försvarare har rätt att, enligt förfarandena i nationell rätt, angripa en eventuell underlåtenhet eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information i enlighet med direktivet. Det ställs emellertid inget krav på medlemsstaterna att ha ett specifikt förfarande för överklagande eller ett klagomålsförfarande inom ramen för vilket en sådan underlåtenhet eller vägran kan angripas (ingresspunkt 36).

3.8 Slutbestämmelser

Artiklarna 9–14 innehåller bestämmelser om bl.a. utbildning, upprätthållande av skyddsnivå, införlivande, kommissionens rapporteringsskyldighet till Europaparlamentet och rådet samt ikraftträdande. Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 2 juni 2014.

4 Huvuddragen i nuvarande ordning

Information om vissa processuella rättigheter

I artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) fastställs ett antal grundläggande rättigheter för enskilda under förundersökningar och vid handläggning av brottmål i domstol. Det gäller bl.a. rätten till en rättvis rättegång i artikel 6.1, rätten för den som blivit anklagad för brott att betraktas som oskyldig till dess att skulden lagligen fastställts i artikel 6.2 och rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar i artikel 6.3 b. Sådana grundläggande rättigheter garanteras i ett svenskt förfarande under en förundersökning och vid handläggning av brottmål i domstol genom att den som misstänks för brott tillförsäkras ett antal i lagtext mer preciserade processuella rättigheter. Som exempel kan nämnas rätten för den som misstänks för brott att anlita försvarare (21 kap. 3 § RB) och att offentlig försvarare under vissa förutsättningar kan förordnas (21 kap. 3 a § RB), rätten att bli underrättad om misstanken (23 kap. 18 § RB), rätten till tolkning (5 kap. 6 § RB) och översättning (33 kap. 9 § RB) samt rätten att få insyn i det material som rör målet (23 kap. 18 § RB).

Även om den som misstänks för brott kan göra gällande ett antal processuella rättigheter, så saknas det i allmänhet någon

skyldighet för t.ex. polis och åklagare att aktivt upplysa den misstänkte om dessa rättigheter. Om den misstänkte undrar hur det förhåller sig ligger det emellertid i sakens natur att han eller hon bör upplysas om sina rättigheter. Rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen upprätthålls annars inte.

Vissa processuella rättigheter finns det emellertid en uttrycklig skyldighet att underrätta den misstänkte om även enligt gällande rätt. Enligt 12 § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska den som är skäligen misstänkt för brott, i samband med underrättelsen om misstanke, underrättas om att han eller hon redan under förundersökningen har rätt att anlita försvarare och att offentlig försvarare under vissa förutsättningar kan förordnas. Det finns vidare en uttrycklig skyldighet, enligt 1 § andra stycket lagen (1989:152) om underrättelseskylldighet m.m. när utläningar är berövade friheten, att upplysa en utlänning som har frihetsberövats om rätten att begära att hans eller hennes hemlands konsulat underrättas om frihetsberövandet och om möjligheterna att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. Det kan också nämnas att 2 § häktesförordningen (2010:2011) – som är tillämplig när någon är häktad, anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott – anger att varje intagen ska, i anslutning till att han eller hon tas in i förvaringslokal, informeras om verkställighetens innebörd på ett språk som han eller hon förstår. Vad som avses med den informationsskyldigheten tydliggörs i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte, KVFS 2011:2 10 §, där det anges bl.a. att en intagen ska, i anslutning till att han eller hon tas in i häkte, informeras om de rättigheter och skyldigheter som han eller hon har samt – om det inte är obehövt med hänsyn till frihetsberövandets karaktär och varaktighet – om häktets sjukvårdsverksamhet. Som framgår är informationsskyldigheten enligt häktesförordningen snarast inriktad på den information som kriminalvården tillhandahåller om verkställigheten och behandlingen av den intagne och inte på sådan information om processuella rättigheter som polisen ger i samband med ett frihetsberövande.

Information om anklagelsen

Då en förundersökning kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet ska enligt 23 kap. 18 § RB den misstänkte i samband med att det hålls förhör med honom eller henne underrättas om misstanken. En sådan underrättelse bör innehålla så konkreta uppgifter som möjligt om vad misstanken omfattar, dvs. i princip vilken eller vilka gärningar som avses (JO 1989/90 s. 60 och Per-Olof Ekelöf m.fl., Rättegång V, 2010, s. 134).

Har den misstänkte gripits eller anhållits ska han eller hon enligt 24 kap. 9 § RB få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. Åklagaren ska vidare enligt 24 kap. 14 § RB vid en häktningsförhandling ange de omständigheter som häktningsyrkandet grundas på. När häktningsförhandlingen har avslutats ska rätten enligt 24 kap. 16 § RB omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. Att det av häktningsbeslutet ska framgå de skäl som beslutet grundas på följer av bestämmelserna i 30 kap. RB.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal ska den misstänkte enligt 23 kap. 18 § RB få tillfälle att ta del av utredningsmaterialet och få skäligen råd om att ange vilken utredning han eller hon anser önskvärd eller nödvändig. Det följer dessutom av 23 kap. 21 § fjärde stycket RB att den misstänkte eller försvararen har rätt att få del av förundersökningsprotokollet så snart åtal har beslutats. Den enskildes rätt att få information om åtalet garanteras vidare genom domstolens skyldighet enligt 45 kap. 9 § RB att, under förutsättning att stämningens ansökan inte avvisas, utfärda stämning.

Om det under förundersökningen dyker upp nya brottsmisstankar eller om dessa ändras är polis och åklagare skyldiga att informera om sådana ändringar. Detta följer av skyldigheten att informera om brottsmisstanken (jfr JO 1981/82 s. 65). Att domstolen inte får döma över andra gärningar än sådana som åklagaren väckt åtal för, eller som enligt lag får upptas direkt av rätten, följer av 30 kap. 3 § RB.

Kontroll och rättsmedel när det gäller tillhandahållandet av information om processuella rättigheter och om anklagelsen

Det ska i förundersökningsprotokollet antecknas med angivande av tid och plats vilka åtgärder som vidtas under förundersökningen. Det ska vidare antecknas bl.a. att anhörig eller annan närstående har underrättats om ett frihetsberövande samt att den misstänkte har underrättats om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott (20 § förundersökningskungörelsen).

En misstänkt som anser att han eller hon inte rätteligen har underrättats om misstanke eller som exempelvis inte har upplysts om sin rätt till försvarare torde kunna framföra sitt missnöje hos högre åklagare, jfr 7 kap. 5 § RB. Det finns självfallet också möjlighet för en enskild att vända sig till t.ex. JO med klagomål om att en förundersökningsmyndighet inte på ett riktigt sätt fullgjort sina skyldigheter i dessa avseenden.

Rätt att få tillgång till material som rör målet

Så snart någon har underrättats om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott inträder enligt 23 kap. 18 § RB en fortlöpande rätt för den misstänkte och hans eller hennes försvarare att, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som förekommit vid förundersökningen. Det är förundersökningsledaren som avgör vilka uppgifter som kan lämnas till den misstänkte utan att utredningen riskerar att påverkas menligt. Den misstänkte och hans eller hennes försvarare ska enligt 23 kap. 18 § RB underrättas om sin rätt att ta del av vad som förekommit vid undersökningen och få skäligen råd för att ange vilken utredning de anser vara nödvändig.

En rätt att få kopior av förundersökningsmaterialet får den misstänkte först i samband med åtalsbeslutet. Enligt 23 kap. 21 § fjärde stycket RB har således den misstänkte eller försvararen rätt att på begäran få en kopia av förundersökningsprotokollet så snart åtal har beslutats. Om en offentlig försvarare har förord-

nats ska ett förundersökningsprotokoll skickas till denne även utan någon särskild begäran.

När en domstol tar del av utredningsmaterial under förundersökningsstadiet ser reglerna om den misstänktes rätt till insyn delvis annorlunda ut än när utredningsmaterialet hanteras enbart av en förundersökningsmyndighet. Det finns t.ex. inga uttryckliga bestämmelser om kommunikation av handlingar som ges in till domstol vid häktningsförhandlingar under förundersökningsstadiet och det är inte uttryckligen reglerat vad domstolen får eller inte får ta hänsyn till vid sin prövning av häktningsfrågan. Rätten att ta del av det material som ligger till grund för en domstols avgörande anses emellertid även uttryckligt stöd vara en grundläggande rättighet (Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 586 och SOU 2010:14 s. 300). Dessutom har Europadomstolen ansett det vara en kränkning av artikel 5.4 Europakonventionen att åklagare och domstol haft tillgång till aktmaterial som försvaret vägrats tillgång till; information som är väsentlig för häktningsfrågan måste i lämplig form göras tillgänglig för försvararen (Europadomstolens avgöranden den 13 februari 2001 i mål Garcia Alva mot Tyskland, no. 23541/94, Lietzow mot Tyskland, no. 24479/94, ECHR 2001-I, och Schöps mot Tyskland, no. 25116/94, ECHR 2001-I). En rätt till partsinsyn när det gäller handlingar som ligger till grund för ett häktningsbeslut kan alltså även härledas från Europakonventionen.

Inte heller när åtal har väckts finns det några uttryckliga bestämmelser i rättegångsbalken vare sig om en tilltalads rätt till insyn i brottmålsprocessen eller om rätten att få del av processmaterial eller annat aktmaterial i ett mål eller ärende vid domstol. Däremot anses det följa av grunderna för rättegångsbalken att en tilltalad har en sådan rätt till insyn. Det följer således bl.a. av principerna om muntlighet och omedelbarhet. Därutöver finns det ett flertal bestämmelser som mer indirekt ger en rätt till partsinsyn. Exempelvis ska den som är tilltalad alltid kallas till en förhandling (45 kap. 13 och 15 §§ RB) och om en huvudförhandling har hållits får domen bara grundas på vad som före-

kommit vid förhandlingen (30 kap. 2 § RB). Av betydelse för om en tilltalad har rätt till insyn i brottmålsprocessen är också principen om ett kontradiktoriskt förfarande som är en hörnsten i den rätt till en rättvis rättegång som framgår av Europakonventionen. Det kontradiktoriska förfarandet syftar till att båda parter ska få kännedom om allt material i processen. Europadomstolen har emellertid framhållit att principen inte är undantagslös och att undantag får göras om det finns motstående intressen av tillräcklig styrka, t.ex. nationell säkerhet, behovet av att skydda vittnen eller hemlighålla polisens spaningsmetoder. Om undantag görs måste försvarets intressen tillgodoses på annat lämpligt sätt (Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007, s. 218 ff.).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns en rätt till insyn för den tilltalade i brottmålsprocessen. Denna rätt till insyn kan härledas både från rättegångsbalken och från Europakonventionen. Avsaknaden av uttryckliga regler gör dock att det inte i alla situationer är helt klart hur långt rätten till insyn sträcker sig.

Att det finns en rätt enligt rättegångsbalken eller annars enligt allmänna rättsgrundsatser att ta del av utredningsmaterial utesluter inte att det kan finnas hinder mot att få ut vissa uppgifter. Det är inte ovanligt att det i förundersökningar förekommer uppgifter som omfattas av särskilda sekretessbestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Det kan vara fråga om t.ex. utrikessekretess (15 kap. 1 § OSL), försvarssekretess (15 kap. 2 § OSL), sekretess till skydd för underrättelseverksamhet (18 kap. 2 § OSL) och sekretess för skyddade personuppgifter (21 kap. 3 § OSL). Som anges ovan har Europadomstolen i sin praxis medgett att partsinsynen i vissa fall begränsas på grund av andra intressen. I svensk rätt regleras hur konflikten ska lösas mellan den rätt till insyn i ett mål eller ärende som en part kan ha enligt lag eller allmänna rättsgrundsatser och den sekretess som kan gälla enligt bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen i den s.k. kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Enligt bestämmelsen hindrar sekretess inte att en part i ett mål eller

ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. Sådant material får dock inte lämnas ut om det av hänsyn till något allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Sekretess kan emellertid aldrig hindra att en part tar del av dom eller beslut i ärendet och det får inte heller på grund av sekretess göras någon begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende.

När det gäller den misstänktes rätt till insyn i förundersökningsmaterial finns det olika meningar i fråga om denna rätt kan begränsas med stöd av kollisionsbestämmelsen eller inte. För en närmare beskrivning av dessa hänvisas till avsnitt 5 och till Insynsutredningens slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14).

Prövning av begränsningar i den misstänktes insyn i förundersökningsmaterial

Om en misstänkt under en pågående förundersökning begär att få ta del av utredningsmaterial är det förundersökningsledaren som prövar om uppgifter kan lämnas till den misstänkte utan men för utredningen. Ett beslut från förundersökningsledaren om att begränsa den misstänktes rätt till insyn kan inte överklagas enligt något särskilt förfarande i rättegångsbalken. Däremot torde det finnas en möjlighet för den misstänkte att begära s.k. överprövning hos högre åklagare enligt 7 kap. 5 § RB.

Skulle det däremot vara fråga om en allmän handling som begärs utlämnad är det enligt 2 kap. 14 § tryckfrihetsförordningen den myndighet som förvarar handlingen som ska pröva om handlingen kan lämnas ut. Enligt 6 kap. 3 § OSL är det därvid i första hand den befattningshavare som ansvarar för vården av handlingen som ska göra prövningen. Har en förundersökningsmyndighet beslutat att inte lämna ut handlingen till den

misstänkte kan beslutet överklagas till kammarrätt enligt 6 kap. 7 och 8 §§ OSL.

Om det i stället är en tingsrätt som har beslutat att inte lämna ut en handling i ett brottmål eller i ett ärende under förundersökningsstadiet ska beslutet överklagas hos hovrätten. Då gäller enligt 6 kap. 10 § OSL bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av beslut. Det krävs dock inte prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva tingsrättens beslut.

5 Insynsutredningen

Insynsutredningen har haft i uppdrag att se över frågor om insyn och sekretess inom vissa delar av rättsväsendet. I sitt slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) behandlar utredningen övergripande frågor om hur långt en misstänkts respektive en tilltalads rätt till insyn i förundersökningsmaterial och annat utredningsmaterial bör sträcka sig. Betänkandet behandlar även frågor om en parts rätt till insyn i processen i allmän domstol och frågan om kommunikationsplikten bör regleras generellt i rättegångsbalken.

Några av de frågor som Insynsutredningen tar upp i sitt slutbetänkande är sådana som behandlas i artikel 7 i direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Artikeln reglerar den misstänktes och tilltalades rätt att få tillgång till material som rör målet. Flera av de förslag som utredningen lämnar är sådana att de – om de skulle genomföras – får betydelse för hur Sverige uppfyller direktivet. I detta avsnitt redogörs därför översiktligt för de av Insynsutredningens förslag som kan få betydelse för genomförandet av direktivet. I avsnitt 9.2 görs en bedömning av hur förslagen kan påverka genomförandet av direktivet.

Insynsutredningens beskrivning av sitt uppdrag

Insynsutredningen har i sitt slutbetänkande angett att den svenska regleringen kring partsinsyn och sekretess rör ett komplicerat rättsområde där det sedan många år förekommer delade

meningar om vad gällande rätt innebär. Oklarheterna har till stor del samband med att en parts rätt till insyn i ett förfarande enligt rättegångsbalken inte är uttryckligt reglerad utan följer indirekt av olika bestämmelser i rättegångsbalken eller av grunderna för de principer som den bygger på. Detta har i sin tur föranlett tveksamheter när det gäller tolkningen av den kollisionsbestämmelse i sekretesslagstiftningen som reglerar konflikten mellan den rätt som en part har till insyn i mål och ärenden enligt rättegångsbalken och reglerna om sekretess i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Insynsutredningen har haft som utgångspunkt att föreslå förtydliganden av gällande rätt och att, i de delar där gällande rätt är otydlig och omdiskuterad, lämna förslag på hur insynsrätten bör regleras.

Misstänkta insyn i förundersökningar

Insynsutredningen föreslår att det i rättegångsbalken ska förtydligas att den misstänkte vid delgivning av misstanke ska ha en fortlöpande rätt till insyn i förundersökningsmaterialet och att eventuella begränsningar i rätten till insyn kan göras dels på grund av att det skulle medföra men för utredningen om den misstänkte eller försvararen får ta del av materialet, dels på grund av sekretess. Vid avgörande av om insynen enligt rättegångsbalken ska kunna begränsas på grund av sekretess bör det enligt utredningen uttryckligen anges att kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL blir tillämplig.

Vidare föreslår Insynsutredningen att det i rättegångsbalken uttryckligen ska anges att rätten till insyn, från och med den tidpunkt då den misstänkte eller försvararen underrättas om att förundersökningsledaren anser att förundersökningen är färdig, ovillkorligen ska omfatta allt material som kan antas ha betydelse som underlag för åklagarens ställningstagande i åtalsfrågan. Sekretess ska alltså aldrig kunna åberopas som skäl för att begränsa den misstänktes eller försvararens rätt att ta del av detta material.

När det däremot gäller sidomaterialet (dvs. material som inte kan antas ha betydelse för beslutet i åtalsfrågan; ibland benämnt som "slasken") föreslår utredningen en generell reglering som innebär att den misstänkte har rätt till insyn också i det materialet. Denna insynsrätt ska dock undantagsvis kunna vika om det av ett allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagda uppgifter i materialet inte röjs och det dessutom står klart att detta sekretessintresse har företräde framför den misstänktes behov av att få del av uppgifterna. Denna rätt till insyn föreslås gälla i motsvarande mån även efter beslut om åtal och fram till dess att åtalet slutligt har prövats.

Insynsutredningen föreslår också att det i syfte att stärka enskildas rättssäkerhet ska införas en särskild överprövningsordning för en misstänkt som inte fått del av sekretessbelagt sidomaterial i förundersökningen. I första hand föreslås det vara förundersökningsledaren som ska pröva en begäran från den misstänkte om att få ta del av sidomaterial. Om den misstänktes begäran avslås ska han eller hon emellertid kunna begära en överprövning hos brottmålsdomstolen.

Partsinsyn och kommunikationsplikt i domstol

Insynsutredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i rättegångsbalken som klargör att en part har rätt att på begäran få insyn i samtliga handlingar som finns i ett mål eller ärende i domstol, dvs. en rätt till aktinsyn. Om ett mål handläggs i en rättegång med fler parter än två, ska en parts rätt till insyn som huvudregel omfatta alla handlingar, dock inte sådana som enbart rör andra parter. Då domstol tar befattning med frågor under en förundersökning och det finns flera medmisstänkta i ett upplagt brottmål, föreslås även gälla att den misstänktes rätt till aktinsyn kan begränsas enligt 23 kap. 18 § RB på grund av men för utredningen såvitt rör omständighet som åklagaren inte åberopat till grund för sitt yrkande mot den misstänkte. Sekretess ska inte kunna hindra en part från att ta del av sådant processmaterial.

Insynsutredningen föreslår också att parternas rätt att närvara vid förhandling inom stängda dörrar och att ta del av domar och beslut ska vara ovillkorlig. Detta ska framgå tydligare av kollisionregleringen i offentlighets- och sekretesslagen än enligt nuvarande ordning.

Beträffande sådana handlingar i ett mål som inte utgör processmaterial, dvs. som inte kan antas få betydelse för ett avgörande i sak, föreslår utredningen att det ska framgå att en parts rätt till insyn ska kunna begränsas om ett sekretessintresse av synnerlig vikt kräver det. I sådana fall ska dock parten på annat sätt upplysas om det hemliga materialet om det undantagsvis behövs för partens talan och det kan ske utan allvarlig skada för det aktuella sekretessintresset.

Partsinsynen och risken för obehörig spridning av kopior

Insynsutredningen föreslår en reglering enligt vilken kopior av sidomaterialet efter positivt åtalsbeslut och på begäran ska lämnas ut till den misstänkte eller försvararen, om inte förundersökningsledaren anser det vara olämpligt på grund av fara för missbruk i form av att en handling med sekretessbelagd uppgift obehörigen lämnas vidare. Eftersom sidomaterialet kan vara mycket omfattande eller bestå av material som av tekniska eller andra skäl inte är så enkelt att kopiera bör förundersökningsmyndigheten inte heller vara skyldig att kopiera sådant material om det möter betydande hinder i verksamheten. Om kopior inte lämnas ut, får den misstänkte eller försvararen ta det av materialet vid besök hos förundersökningsmyndigheten.

När det gäller frågan om möjligheten att lämna ut sekretessbelagda uppgifter i handlingar med förbehåll föreslår utredningen att det i offentlighets- och sekretesslagen görs ett tillägg som uttryckligen anger att förbehåll ska kunna meddelas även vid utlämnande enligt rättegångsbalken. Ett förbehåll får inskränka mottagarens möjligheter att förfoga över utlämnat material utöver vad som behövs för tillvaratagandet av partens

intressen i ett mål eller ärende. Ett förbehåll kan t.ex. innebära förbud för försvararen att låta den tilltalade förfoga över eller själv hantera en kopia. Även förundersökningsprotokoll och processmaterial i domstol ska kunna lämnas ut med förbehåll när det bedöms vara nödvändigt för att skydda ett sekretessintresse. Den tilltalades rätt att själv få ett exemplar av förundersökningsprotokollet föreslås emellertid vara ovillkorlig. Förbehåll ska dock kunna göras då protokollet lämnas till den tilltalade, t.ex. när detta innehåller mycket integritetskänsliga bilder på avlidna personer eller handlingar med företagshemligheter eller med uppgifter av betydelse för rikets säkerhet. Även elektroniska upptagningar av olika slag ska kunna lämnas ut med förbehåll.

Ett förtydligande av kollisionbestämmelsen

Insynsutredningen har haft som utgångspunkt att en parts rätt till insyn i handläggning enligt rättegångsbalken ska komma till tydligare uttryck i balken. Kollisionen med sekretess för uppgifter som omfattas av parts insynsrätt föreslås däremot regleras i offentlighets- och sekretesslagen. I den lagen föreslår utredningen förtydliganden när det gäller kollisionen mellan sekretess och partsinsyn enligt rättegångsbalken. Förtydligandena innebär bl.a. att kollisionen mellan partsinsyn enligt rättegångsbalken och sekretess regleras i olika paragrafer i offentlighets- och sekretesslagen beroende på i vilket skede förundersökningen och processen i domstol befinner sig.

6 Direktivets syfte och tillämpningsområde

6.1 Bakgrund och syfte

Det framgår av direktivets ingress att EU har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Europeiska rådet beslutade i Tammerfors 1999 att principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra rättsliga avgöranden ska utgöra grunden för det straffrättsliga samarbetet. Ett starkt ömsesidigt erkännande och en tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning syftar till att underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och till att stärka det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter. En förutsättning för att principen om ömsesidigt erkännande av domar eller beslut vid straffrättsliga förfaranden ska kunna genomföras är emellertid att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att åstadkomma detta är att i medlemsstaterna införa gemensamma minimiregler på det straffrättsliga området. Det ska vara fråga om detaljerade bestämmelser som skyddar de processuella rättigheter och garantier som följer av Europakonventionen och EU-stadgan.

Hösten 2009 antog rådet, under det svenska ordförandeskapet, en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrätts-

liga förfaranden¹. Färdplanen, som ska genomföras stegvis, omfattar åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E). Det första steget i färdplanen togs genom direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden² (åtgärd A). Det direktivet ska vara genomfört senast den 27 oktober 2013.

Det aktuella direktivet rör åtgärd B i färdplanen. Direktivet fastställer gemensamma minimiregler när det gäller information om rättigheter och om anklagelsen till misstänkta eller tilltalade personer i straffrättsliga förfaranden samt när det gäller vilket material dessa personer ska ha rätt att få tillgång till.

6.2 Överväganden när det gäller tillämpningsområdet

Bedömning: Direktivet ger enskilda vissa rättigheter under förundersökningar och vid handläggning av brottmål i domstol från den tidpunkt då någon underrättas om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott till dess att förfarandet har avslutats genom ett avgörande i domstol som vunnit laga kraft eller genom att förundersökningen annars har avslutats utan att åtal har väckts.

Om en förundersökning inte genomförts ger direktivet enskilda rättigheter från den tidpunkt då åtal väcks eller vid

¹ Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden (2009/C 295/01).

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.

en klagan om undanröjande av ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot.

Skälen för bedömningen

Direktivets tillämpningsområde

I artikel 1 i direktivet fastställs vissa grundkriterier som måste vara uppfyllda för att direktivet över huvud taget ska vara tillämpligt. Tillämpningsområdet avgränsas därefter genom de preciseringar som görs i artikel 2.

Det framgår av artikel 1 att direktivet är tillämpligt vid straffrättsliga förfaranden. Att förfarandet ska vara straffrättsligt innebär att det rör sig om brott och dess påföljder, dvs. en gärning för vilken är föreskrivet något av straffen böter eller fängelse. Av detta följer att förfaranden som rör administrativa sanktioner faller utanför tillämpningsområdet. En annan utgångspunkt är att direktivet endast reglerar misstänkta eller tilltalades rättigheter i olika avseenden, eller rättigheter för den som är föremål för en europeisk arresteringsorder. Andra personer som i och för sig är inblandade i ett straffrättsligt förfarande, såsom målsäganden och vittnen, omfattas alltså inte och kan därmed inte härleda några rättigheter från direktivet.

I artikel 2 avgränsas tillämpningsområdet genom att där bl.a. anges att direktivet är tillämpligt från den tidpunkt då någon underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att han eller hon är misstänkt för att ha begått ett brott.

Enligt 23 kap. 18 § första stycket RB ska den misstänkte underrättas om misstanken, i samband med att förhör hålls med honom eller henne, då förundersökningen kommit så långt att han eller hon skäligen kan misstänkas för brottet. Direktivet är alltså tillämpligt från och med den tidpunkt då någon underrättas om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott. Detta innebär exempelvis att direktivet inte är tillämpligt när någon endast kan misstänkas för brott (dvs. inte skäligen misstänkas) och av

den anledningen är skyldig att kvarstanna för förhör enligt 23 kap. 9 § RB. Om det däremot under ett sådant förhör framkommer omständigheter som gör att misstankegraden når upp till skäligen misstanke bör förhöret avbrytas tillfälligt så att den misstänkte kan informeras om detta och om sina rättigheter.

Direktivet är enligt artikel 2 vidare tillämpligt fram till dess att det straffrättsliga förfarandet har avslutats. Med detta avses enligt direktivet det slutliga avgörandet i frågan om den misstänkte har begått brottet. Detta innebär att direktivet är tillämpligt så länge ett förundersökningsärende är öppet hos en förundersökningsmyndighet. Om förundersökningen läggs ner eller på annat sätt avslutas, utan att åtal har väckts, upphör direktivet att vara tillämpligt. När åtal har väckts och det således inleds ett domstolsförfarande är direktivet tillämpligt fram till dess att det finns ett avgörande som vunnit laga kraft i målet.

Undantag från direktivets tillämpningsområde

Från direktivets tillämpningsområde undantas i artikel 2.2 förfaranden i medlemsstaterna som innebär att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en annan myndighet än en brottmålsdomstol och beslutet att ålägga en sådan påföljd kan överklagas till den domstolen. I sådana fall ska direktivet endast tillämpas på förfaranden vid brottmålsdomstolen efter ett sådant överklagande. Som exempel på sådana förfaranden anges i direktivets ingress (ingresspunkt 17) trafikförseelser som begås i stor skala och som kan komma att beivras vid en poliskontroll. Enligt direktivet är det orimligt att i sådana situationer begära att behöriga myndigheter säkerställer samtliga de rättigheter som ges i direktivet.

Det är alltså vissa förfaranden där påföljder kan utfärdas summariskt som undantas från direktivets tillämpningsområde. Sådana förfaranden förekommer i svensk rätt då den misstänkte av förundersökningsmyndighet föreläggs ett bestämt bötesstraff m.m. till godkännande. Ett sådant föreläggande kan utfärdas

antingen av polis genom föreläggande av ordningsbot eller av åklagare genom strafföreläggande. Dessa förfaranden regleras i 48 kap. RB. Ett strafföreläggande eller en ordningsbot godkänns enligt 48 kap. 9 respektive 17 § RB genom att den misstänkte undertecknar och på så sätt förklarar att han eller hon erkänner gärningen och godtar det straff som angetts i föreläggandet. Ett föreläggande som avser böter kan också godkännas enligt 48 kap. 11 respektive 17 § genom att hela bötesbeloppet betalas in till myndigheten. Förfarandet är summariskt i det avseendet att om den misstänkte godkänner föreläggandet så ersätter detta ett åtal.

Det är inte tillräckligt att det är fråga om ett summariskt förfarande för att det ska kunna undantas från direktivets tillämpningsområde, utan det förutsätts också att det endast är fråga om påföljder för mindre förseelser som kan åläggas genom ett sådant förfarande. Begreppet mindre förseelser förekommer även i direktivet (2010/64/EU) om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (åtgärd A). Utredningen om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden har gjort bedömningen att det endast är brott där det inte finns anledning att bestämma påföljden till annat än böter som bör inrymmas i detta begrepp (SOU 2012:49 s. 59). En sådan tolkning förefaller överensstämma med direktivets bakomliggande syften och det finns därför inte anledning att nu göra någon annan bedömning. Gärningar som kan lagföras genom föreläggande av ordningsbot och sådana strafförelägganden som avser böter bör alltså anses som sådana mindre förseelser som avses i direktivet. Att det i och för sig kan ingå fängelse i straffskalan för sådana brott föranleder ingen annan bedömning.

En annan förutsättning enligt artikel 2.2 för att ett summariskt förfarande ska kunna undantas från direktivets tillämpningsområde är att det finns möjlighet att till en brottmålsdomstol överklaga beslutet att ålägga en påföljd. I ingressen till direktivet (ingresspunkt 17) anges att en sådan påföljd ska kunna överklagas eller annars hänskjutas till en brottmålsdomstol och att direktivet endast bör tillämpas på förfarandena i domstolen till följd av ett sådant överklagande eller hänskjutande. Ett god-

känt föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande gäller enligt 48 kap. 3 § andra stycket RB som en dom som har vunnit laga kraft och kan endast undanröjas genom användande av ett extraordinärt rättsmedel. I 59 kap. 6–10 §§ RB regleras under vilka förutsättningar det är möjligt att undanröja en ordningsbot eller ett strafföreläggande som har godkänts. Ett undanröjande kan enligt de bestämmelserna ske om godkännandet inte kan ses som en giltig viljeförklaring, om det vid ärendets behandling har förekommit sådant fel att föreläggandet bör anses ogiltigt eller om föreläggandet av annan anledning inte överensstämmer med lag. Genom de möjligheter som finns att angripa ett godkänt föreläggande av ordningsbot eller ett strafföreläggande bör sådana förfaranden kunna undantas från direktivets tillämpningsområde (motsvarande bedömning har Utredningen om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden gjort, se SOU 2012:49 s. 56 f.). Det innebär att det är först i samband med en klagan om undanröjande av ordningsboten eller strafföreläggandet avseende böter som direktivet blir tillämpligt.

Utredningen om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden har föreslagit att motsvarande undantag i direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden endast ska omfatta själva förfarandet i samband med att en ordningsbot eller ett strafföreläggande utfärdas, dvs. själva utsändandet av föreläggandet. Om ett sådant föreläggande utfärdas först i ett senare skede av en förundersökning – när förhör eller andra åtgärder redan har vidtagits – ska direktivet enligt utredningen vara tillämpligt under det förundersökningsförfarande som föregår utfärdandet av föreläggandet (SOU 2012:49 s. 57). Med en sådan tolkning blir tillämpningsområdet för undantaget begränsat och det skulle i förhållande till förevarande direktiv få till följd bl.a. att den som stoppas i samband med en trafikkontroll och som inte omedelbart är beredd att godkänna ett föreläggande av ordningsbot skulle behöva upplysas om de processuella rättigheter som räknas upp i artikel 3. I enlighet med vad som anges i direktivet är det emellertid inte rimligt att begära att myndigheterna säkerställer samtliga de rättigheter som ges i di-

rektivet i sådana situationer. Det går dock inte alltid att avgöra om lagföring kommer att ske med användande av strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot. Frågan är därför hur undantaget ska hanteras i praktiken, dvs. i vilka situationer ska polis och åklagare kunna underlåta att informera en misstänkt om hans eller hennes rättigheter enligt direktivet?

Reglerna om när polis och åklagare ska underrätta misstänkta om deras rättigheter måste vara tydliga och enkla att tillämpa. För att undvika att polis och åklagare i varje enskilt fall ska behöva särskilt överväga om en misstänkt ska informeras om sina rättigheter bör reglerna om när detta ska ske i möjligaste mån följa gällande regelverk kring hur summariska förfaranden hantearas. I 23 kap. 22 § första stycket RB anges att förundersökning inte behöver genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. I de fall där den misstänkte erkänner gärningen och det finns förutsättningar för att beivra brottet genom strafföreläggande eller ordningsbot kan det finnas starka skäl att underlåta att inleda en förundersökning (Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 23:76). Att en förundersökning inte behöver genomföras i dessa fall innebär bl.a. att det inte behövs något protokoll (jfr 24 § förundersökningskungörelsen) och att den misstänkte inte behöver formellt underrättas om misstanke på det sätt som anges i 23 kap. 18 § RB. Däremot måste den misstänkte även i dessa fall självfallet på något sätt få information om vad han eller hon misstänks för (jfr JO 2001/02 s. 95 och Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 23:76 a). Det förenklade utredningsförfarandet är enligt JO väl lämpat för utredning på platsen av enkla, klart iakttagbara och ostridiga händelseförlopp där bedömningen av det subjektiva rekvisitet typiskt sett inte vållar några svårigheter. Som exempel på sådana brott nämns olovlig körning och förseelser av olika slag mot trafikförfattningarna. Frågan om det förenklade förfarandet kan användas vid utredning av brottsbalksbrott bör däremot enligt JO avgöras från fall till fall av en befattningshavare med tillräcklig juridisk kompetens (JO 2000/01 s. 137). Det förenklade utredningsförfar-

randet bör alltså användas endast vid utredning av mindre allvarliga gärningar. Det är inte orimligt att den misstänkte vid ett sådant utredningsförfarande inte tillförsäkras samtliga de rättigheter som han eller hon har under ett ordinarie förundersökningsförfarande. Som JO har påtalat kan den misstänkte dessutom genom sin inställning i skuldfrågan och genom att påkalla ytterligare utredningsåtgärder i hög grad själv påverka om en fullständig utredning ska göras eller om han eller hon kan godta att förundersökning underlåts.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att direktivet inte är tillämpligt vid sådana förenklade utredningsförfaranden som avses i 23 kap. 22 § RB. Om en förundersökning inte genomförs ger således direktivet den enskilde rättigheter från den tidpunkt då åtal väcks eller vid en klagan om undanröjande av ett föreläggande av ordningsbot eller ett strafföreläggande, (se även avsnitt 7.2).

7 Information om rättigheter

7.1 Reglering av skyldigheten att informera om rättigheter

Förslag: I den utsträckning det inte redan är reglerat i annan författning ska det i förundersökningskungörelsen regleras vilka rättigheter en misstänkt ska informeras om under ett förundersökningsförfarande. Den misstänkte ska få information om rättigheterna på ett språk som han eller hon förstår och ska, när det är fråga om sådan skriftlig information som ges till anhållna och häktade, ha rätt att behålla informationen under hela frihetsberövandet.

Bedömning: Det bör uppdras åt Rikspolisstyrelsen att, i samråd med övriga brottsutredande myndigheter, utforma det närmare innehållet i den rättighetsinformation som ska ges till misstänkta.

Skälen för förslagen och bedömningen

Reglering i förundersökningskungörelsen

Enligt direktivet ska, som framgår av avsnitt 3, den som är misstänkt för brott utan dröjsmål informeras om vissa närmare angivna processuella rättigheter som han eller hon har under förundersökningen och vid handläggningen av brottmål i domstol. Informationen ska innehålla en beskrivning av hur rättig-

heterna tillämpas enligt nationell rätt. Direktivet ställer däremot i huvudsak inte några krav på att medlemsstaterna ska införa några nya processuella rättigheter (se dock avsnitt 8 och 9 om artikel 6 och 7).

För att tillgodose direktivets krav bör det i svensk rätt regleras vilka processuella rättigheter den misstänkte ska informeras om och när det bör ske. Det finns inte något krav på att i lag reglera skyldigheten för myndigheter att upplysa en misstänkt om hans eller hennes rättigheter (jfr 8 kap. 2 och 7 §§ rege- ringsformen). Regeringen kan därför i förordning meddela före- skrifter om sådana skyldigheter för myndigheterna. Förunder- sökningskungörelsen (FUK) innehåller allmänna regler om för- undersökning. I 12 § FUK anges att en misstänkt ska underrättas om rätten till försvarare och förutsättningarna för att få en offentlig sådan förordnad. Det är därför lämpligt att i förunder- sökningskungörelsen även reglera vilka ytterligare rättigheter en misstänkt ska informeras om under förundersökningen. Om skyldigheten att underrätta en misstänkt om hans eller hennes rättigheter redan är reglerad i annan författning bör däremot den ordningen inte ändras utan starka skäl (se vidare avsnitt 7.3.1).

Informationen ska enligt direktivet lämnas på ett språk som den misstänkte förstår, vilket bör framgå av förundersöknings- kungörelsen. Den som får informationen måste ges tid att ta den till sig. Särskilt då den misstänkte har frihetsberövats kan situa- tionen många gånger vara så psykiskt påfrestande att det kan vara svårt att omedelbart tillgodogöra sig sådan information. Det anges med anledning därav i artikel 4.1 att den som har frihetsbe- rövats ska ha rätt att få skriftlig information om sina processuella rättigheter samt ha rätt att behålla informationen under hela den tid som han eller hon är frihetsberövad. Också detta bör framgå av förundersökningskungörelsen.

I de följande avsnitten kommer de processuella rättigheter som räknas upp i direktivet att behandlas. Det kommer därvid att beskrivas dels översiktligt hur dessa rättigheter tillämpas enligt gällande rätt, dels hur skyldigheten att upplysa den miss- tänkte om respektive rättighet ser ut. I de fall där det saknas en

skyldighet att upplysa den misstänkte om en viss rättighet lämnas förslag på hur en sådan reglering bör vara utformad.

Den närmare utformningen av informationen

Informationen om processuella rättigheter ska enligt direktivet vara utformad så att den misstänkte förstår sina rättigheter och effektivt kan göra dem gällande i processen. För att fylla sin funktion ska informationen som ges till den misstänkte vara lättbegriplig och den ska anpassas till mottagaren. Särskild hänsyn ska tas till om den misstänkte på grund av sin ungdom eller sitt psykiska eller fysiska tillstånd har svårt att förstå eller annars ta till sig informationen. Det närmare innehållet i rättighetsinformationen bör överlämnas åt berörda myndigheter att utforma. Eftersom det är polisen som i första hand ansvarar för den brottsutredande verksamheten och som exempelvis verkställer frihetsberövanden ligger det närmast till hands att ge Rikspolisstyrelsen i uppdrag att utforma det närmare innehållet i den rättighetsinformation som ska ges till misstänkta dels i samband med underrättelse om skäligen misstanke, dels vid frihetsberövanden. Vid utarbetandet av rättighetsinformationen bör Rikspolisstyrelsen samråda med övriga brottsutredande myndigheter. Det kan i sammanhanget nämnas att direktivet innehåller vägledande förlagor till sådan skriftlig rättighetsinformation. Självfallet måste dock rättighetsinformationen anpassas till svenska förhållanden.

7.2 Information som ska ges i samband med underrättelse om skäligen misstanke

Förslag: Den som är skäligen misstänkt för brott ska, i samband med att han eller hon underrättas om misstanken, också underrättas om sin rätt att

- få information om förändringar av misstanken och ta del av utredningsmaterial i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § rättegångsbalken,
- vid behov biträddas av tolk och få handlingar som är väsentliga för att kunna ta tillvara sin rätt översatta, och
- inte behöva yttra sig över misstanken.

Om det enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken inte har genomförts en förundersökning ska den misstänkte underrättas om sina rättigheter senast när åtal väcks eller i samband med att en klagan om undanröjande av ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot ges in till domstol.

Bedömning: Direktivets krav på att misstänkta eller tilltalade ska underrättas om sin rätt till försvarare och till kostnadsfri juridisk rådgivning tillgodoses genom gällande rätt.

Skälen för förslagen och bedömningen

Försvarare och kostnadsfri juridisk rådgivning

Enligt direktivet ska den misstänkte underrättas om rätten till tillgång till försvarare samt rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning och villkoren för att erhålla sådan rådgivning. Den misstänkte ska underrättas om rättigheterna så som dessa tillämpas enligt nationell rätt. Det ankommer enligt 21 kap. 3 § RB i första hand på den misstänkte att själv utse försvarare. En offentlig försvarare kan emellertid enligt 21 kap. 3 a § RB utses för en misstänkt som inte själv har skaffat en försvarare.

Det finns redan enligt gällande ordning en skyldighet att informera den misstänkte om rätten till försvarare och om möjligheterna att få en offentlig sådan förordnad. I 12 § FUK anges att i samband med att den som skäligen misstänks för brott underrättas om misstanken ska han eller hon underrättas om att för brott misstänkt är berättigad att redan under förundersökningen anlita biträde av försvarare och att under vissa förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas. I och med att en sådan underrättelse ska ges redan i samband med underrättelse om skälig misstanke – dvs. från den tidpunkt då direktivet är tillämpligt – uppfyller gällande rätt direktivets krav i dessa delar. Av informationen ska tydligt framgå att rätten till försvarare inträder redan i och med att brottsmisstanke delges (JO beslut 2012-11-30, dnr 3577-2011, s. 8).

Underrättelse om anklagelsen

I artikel 3 anges att den misstänkte ska informeras om rätten att bli underrättad om anklagelsen i enlighet med artikel 6. Rätten enligt artikel 6 att bli underrättad om anklagelsen innefattar en rätt att få utförlig information om den brottsliga gärningen inklusive brottsrubriceringen senast när åtal väcks, att få information om skälen till ett anhållande eller en häktning samt att få information om eventuella ändringar beträffande misstanken.

Syftet med att underrätta om misstanken är att den misstänkte ska kunna använda sin rätt att vid förundersökningen anlita försvarare och att i övrigt ta tillvara sina intressen. Genom att den misstänkte får besked om vad han eller hon misstänks för ges alltså en möjlighet att förbereda försvaret. Underrättelsen om skälig misstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket första meningen RB bör därför, med beaktande av hur långt förundersökningen fortskridit, vara så detaljerad som möjligt, dvs. den bör i princip omfatta vilken eller vilka gärningar som avses (jfr JO 1989/90 s. 60 och Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång V, 7 uppl., s. 129). Hur detaljerad information om misstanken som kan

lämnas är emellertid beroende av hur känsligt utredningsläget är. Det följer av 23 kap. 18 § RB att den misstänkte i takt med att förundersökningen fortlöper – och i den mån det kan ske utan men för utredningen – ska få ta del av utredningsmaterialet. Av detta torde också följa att den misstänkte, i takt med att misstanken konkretiseras eller ändras och senast innan åklagaren fattar beslut i åtalsfrågan, har en rätt att få utförlig information om den gärning som han eller hon misstänks för (jfr JO 1981/82 s. 65). Denna rätt att ta del av anklagelsen bör den misstänkte i enlighet med direktivet upplysas om. Detta bör regleras i 12 § FUK. Som framgår hänger skyldigheten att informera den misstänkte om rätten att ta del av anklagelsen nära samman med skyldigheten att informera om rätten till insyn i utredningsmaterialet. Frågan behandlas därför vidare under nästa rubrik.

Om den misstänkte skulle komma att frihetsberövas framgår det av 24 kap. 9 § RB att han eller hon ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. En sådan underrättelse ska lämnas när frihetsberövandet sker (Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 24:38 a). Någon anledning att införa en särskild skyldighet att upplysa den frihetsberövade om hans eller hennes rätt att bli underrättad om skälen för frihetsberövandet finns därför inte.

Information om rätt till tillgång till material som rör målet

När en misstänkt anhålls eller häktas ska han enligt artikel 4.2 a skriftligen informeras om sin rätt att få tillgång till material som rör målet. Direktivet ställer alltså inget krav på att denna information ska lämnas redan då någon, utan att vara frihetsberövad, underrättas om skälig misstanke.

Enligt gällande ordning har en misstänkt rätt till insyn i utredningsmaterial både hos förundersökningsmyndighet och i domstol. Hur långt denna insyns rätt sträcker sig och huruvida den kan begränsas på grund av sekretess beror på i vilket skede förfarandet befinner sig. Rätten till insyn i utredningsmaterial

under förundersökningen regleras i 23 kap. 18 § RB (se närmare avsnitt 4).

Det finns inte enligt gällande ordning något krav på att en misstänkt i samband med underrättelse om misstanke särskilt ska informeras om sin rätt till insyn i förundersökningsmaterialet. Enligt Insynsutredningen är det emellertid rimligt att den misstänkte redan i detta skede får sådan information. Utredningen har inte lämnat något förslag på hur en sådan reglering bör se ut, men har ansett att den snarast hör hemma i förundersökningskungörelsen (SOU 2012:14 s. 94).

Mot denna bakgrund bör det övervägas i vilket skede som den misstänkte ska upplysas om sin rätt att ta del av utredningsmaterialet, dvs. om det som Insynsutredningen förordar ska ske i samband med underrättelse om misstanke eller om det som direktivet anger är tillräckligt att en sådan upplysning lämnas i de fall då en misstänkt har frihetsberövats. Rätten att ta del av utredningsmaterialet är nära sammankopplad med rätten att få information om misstanken i takt med att denna konkretiseras. Syftet med förundersökningen är enligt 23 kap. 2 § RB att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl finns för åtal mot honom eller henne samt att bereda målet på ett sådant sätt att bevisningen kan läggas fram vid huvudförhandlingen i ett sammanhang. Genom att ta del av utredningsmaterialet kan den misstänkte bilda sig en uppfattning om de misstankar som riktas mot honom eller henne. Insynsrätten i utredningsmaterialet är alltså central för den misstänktes rättssäkerhet och möjlighet att på ett adekvat sätt försvara sig mot misstankarna eller anklagelserna (SOU 2010:14 s. 64). Det är därför naturligt att en misstänkt som underrättas om sin rätt att få konkretiserad information om misstanken i takt med att utredningen fortskrider också får information om sin rätt till insyn i utredningsmaterialet i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § RB. Även information om rätt till insyn i utredningsmaterialet bör därför – oavsett om den misstänkte är frihetsberövad eller inte – tillhandahållas i samband med att den misstänkte underrättas om skäligen misstanke. Detta bör regleras i 12 § FUK.

Tolkning och översättning

Den som underrättas om skäligen misstanke för brott ska enligt direktivet få information om sin rätt till tolkning och översättning. Rätten till tolkning och översättning är central för rätten till en rättvis rättegång (jfr direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden). En misstänkt som inte förstår vilka anklagelser som riktas mot honom eller henne eller vilka rättigheter han eller hon har, har inte möjlighet att på ett tillfredsställande sätt ta tillvara sin rätt. Det är därför viktigt att den misstänkte görs medveten om sin rätt till tolkning och översättning.

I 5 kap. 6 § RB anges att tolk får anlitas att biträda rätten om t.ex. en part inte förstår svenska. Däremot finns det inte någon uttrycklig rätt att få tolk anlita vid förhör under förundersökningen. Det ligger dock i sakens natur att en tolk måste anlitas även under förundersökningen om den misstänkte annars inte förstår eller kan göra sig förstådd. Bestämmelsen i 5 kap. RB har därför ansetts analogt tillämplig även under en förundersökning (Per Olof Ekelöf, Rättegång I, 2002, s. 174 och Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 131). Rätten till tolk dels för att förstå anklagelsen (artikel 6.3 a), dels i domstol (artikel 6.3 e) följer dessutom av Europakonventionen.

Bestämmelser om översättning av handlingar i domstol finns i 33 kap. 9 § RB. Det finns inte någon uttrycklig skyldighet att låta översätta handlingar under en förundersökning. I likhet med vad som sagts om rätten till tolk bör dock bestämmelserna om översättning i domstol kunna anses analogt tillämpliga under en förundersökning (SOU 2012:49 s. 70).

Utredningen om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden har, för genomförande av direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden, i sitt betänkande föreslagit vissa förtydliganden i bestämmelserna om tolkning och översättning av handlingar i domstol (SOU 2012:49 s. 64 ff. respektive 72 ff.). Utredningen har också föreslagit att det uttryckligen ska regleras att rätten till tolkning och

översättning gäller även under förundersökningen. Förslagen går i korthet ut på att en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar svenska *ska* tillhandahållas tolkning och översättning av sådana handlingar som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig.

Det finns inte enligt gällande ordning någon skyldighet att upplysa en misstänkt om hans eller hennes rätt till tolkning och översättning. För att tillgodose direktivets krav i denna del bör därför en sådan skyldighet införas i 12 § FUK. Den misstänkte bör – i enlighet med hur rätten till tolkning och översättning är utformad i direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden – informeras om sin rätt att vid behov biträdas av tolk och att få handlingar som är väsentliga för att kunna ta tillvara sin rätt översatta.

Det kan avslutningsvis konstateras att det många gånger redan vid det inledande förhöret står klart att den misstänkte inte är i behov av tolkning eller översättning. Direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden anger att misstänkta ska informeras om sina rättigheter för att dessa ska kunna utövas effektivt. Det torde därför inte strida mot direktivet att underlåta att informera om rätten till tolkning och översättning, om det är uppenbart att den misstänkte inte har behov av detta.

Rätten att tiga

Den som misstänks för brott ska enligt direktivet upplysas om sin rätt att tiga. Enligt gällande ordning saknas i svensk rätt ett uttryckligt stöd för en sådan rätt att inte behöva yttra sig. Rätten att inte behöva yttra sig ("the right to remain silent") anses emellertid vara en del av Europakonventionens princip om rätten till en rättvis rättegång (jfr NJA 2001 s. 563). Denna rätt kan också sägas följa av att det är åklagaren som har bevisbördan för den tilltalades skuld oavsett om denne väljer att aktivt försvara sig eller inte (Thomas Bring och Christian Diesen, Förunder-

sökning, 2009, s. 121-122 och Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 2007, s. 247 ff.). Självfallet gäller rätten att inte behöva yttra sig såväl under förundersökningen som under brottmålsrättegången.

Det finns inte enligt gällande ordning någon skyldighet för polis eller åklagare att upplysa en misstänkt om att han eller hon har rätt att inte behöva yttra sig. För att uppfylla de krav som direktivet ställer bör därför regleras att den misstänkte, i samband med att han eller hon underrättas om skälig misstanke, ska underrättas om sin rätt att inte behöva yttra sig. En sådan informationsskyldighet bör kunna införas trots att rätten som sådan inte är uttryckligt reglerad; det torde vara tillräckligt att rätten följer av Europakonventionen, vilken gäller som svensk lag. Skyldigheten att upplysa om rätten att inte behöva yttra sig bör regleras tillsammans med övriga rättighetsupplysningar i 12 § FUK.

När en förundersökning inte genomförts

Som framgår i avsnitt 6.2 är det inte nödvändigt för polis och åklagare att informera en misstänkt om rättigheterna i direktivet när utredningen genomförs inom ramen för ett summariskt utredningsförfarande enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. Trots att en förundersökning inte har ägt rum kan emellertid gärningen komma att prövas inom ramen för ett domstolsförfarande. I sådana fall ska den misstänkte, för att tillgodose kraven i direktivet, underrättas om sina rättigheter senast när åtal väcks eller i samband med att en klagan om undanröjande av ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot ges in till domstol. Detta bör regleras i 12 § FUK.

7.3 Information som ska ges vid vissa frihetsberövanden

7.3.1 Information som ska ges när en misstänkt har anhållits eller häktats

Förslag: Den som anhålls eller häktas ska utan dröjsmål skriftligen informeras om rättigheterna i avsnitt 7.2 samt om sin rätt

- att få en anhörig eller annan nära person underrättad om frihetsberövandet,
- till hälso- och sjukvård, och
- att inom den tid som sägs i 24 kap. RB få ett anhållningsbeslut prövat vid en häktningsförhandling och frågan om häktning omprövad av domstol.

Det ska regleras i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att en upplysning om rätten att få sitt hemlands konsulat underrättat ska tillhandahållas skriftligen vid frihetsberövanden med anledning av misstanke om brott. Informationen ska ges på ett språk som den misstänkte förstår och han eller hon ska ha rätt att behålla informationen så länge frihetsberövandet består.

Skälen för förslagen

Rättigheter som den misstänkte ska informeras om vid underrättelse om skälig misstanke

Det framgår av artikel 4 att den som anhålls eller häktas på grund av misstanke om brott ska underrättas skriftligen om vissa närmare angivna rättigheter. Det gäller dels sådana rättigheter som den misstänkte – oavsett om han eller hon är frihetsberövad eller inte – ska informeras om redan vid underrättelse om skälig misstanke och som behandlas i föregående avsnitt, dels vissa

ytterligare i artikeln uppräknade rättigheter. De senare rättigheterna behandlas nedan. När det gäller de rättigheter som behandlas i föregående avsnitt kan det dock konstateras att det inte beträffande dessa finns någon skyldighet enligt gällande ordning att *skriftligen* informera den som anhålls eller häktas om dessa. Detta gäller även i fråga om den befintliga skyldigheten att underrätta en misstänkt om hans eller hennes rätt till försvarare och förutsättningar för att få en offentlig sådan förordnad. Gällande rätt behöver därför i denna del anpassas till direktivet. Det bör ske genom att det i en ny 12 a § FUK regleras vilken skriftlig information om processuella rättigheter som ska lämnas till den som har frihetsberövats.

Underrättelse till konsulära myndigheter och till nära anhörig

Direktivet föreskriver att den som anhålls eller häktas skriftligen ska informeras om sin rätt att enligt nationell rätt underrätta konsulära myndigheter och en annan person.

Enligt 1 § första stycket lagen (1989:152) om underrättelse-skyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten, har den utlänning som frihetsberövas rätt att utan dröjsmål underrätta sitt hemlands konsulat om frihetsberövandet och att vidarebefordra meddelanden från sig till konsulatet. Den som frihetsberövats genom bl.a. anhållande och häktning har dessutom enligt 24 kap. 21 a § RB rätt att, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrätta närmast anhörig eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära om frihetsberövandet. Det finns därutöver en särskild bestämmelse om underrättelse-skyldighet i 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Enligt den ska, om någon under 18 år skäligen misstänks för brott, i första hand vårdnadshavaren omedelbart underrättas om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det. Bestämmelsen anger att underrättelse ska ske redan vid brottsmisstanke, men JO har påtalat att det är särskilt viktigt att man inte dröjer med under-

rättelser beträffande underåriga som har frihetsberövats (JO 1985/86 s. 152).

När det gäller underrättelser till utlänningar som är frihetsberövade regleras det i 1 § andra stycket lagen om underrättelse-skyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att utlänningen utan dröjsmål ska upplysas om sin rätt att begära att konsulatet underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. I denna del uppfyller gällande ordning direktivet såtillvida att det finns en uttrycklig skyldighet att upplysa den som anhålls eller häktas om rätten att kontakta sitt hemlands konsulat. Då skyldigheten att upplysa den frihetsberövande om hans eller hennes rätt i detta avseende redan är reglerad i lag och då det är fråga om en sådan rätt till information som endast tillkommer utlänningar, är det rimligt att upplysningsskyldigheten även fortsättningsvis regleras i den nämnda lagen och inte i t.ex. förundersökningskungörelsen. Direktivet föreskriver emellertid också att upplysningen ska lämnas skriftligen på ett språk som den misstänkte förstår och att han eller hon ska ha rätt att behålla informationen under hela frihetsberövandet. Några sådana krav finns inte enligt gällande ordning och det bör därför göras ett tillägg i lagen som anger att den misstänkte skriftligen på ett språk som han eller hon förstår ska upplysas om sin rätt i detta avseende och att han eller hon ska ha rätt att behålla informationen så länge frihetsberövandet består. Inom den aktuella lagens tillämpningsområde faller emellertid även en mängd andra frihetsberövanden än sådana som sker på grund av misstanke om brott, bl.a. sådana kortvariga frihetsberövanden som kan ske enligt t.ex. lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer (prop. 1988/89:74 s. 19–21). I många av dessa situationer är det inte rimligt att begära att den frihetsberövade skriftligen underrättas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Kravet på att den misstänkte ska informeras skriftligen på ett språk som han eller hon förstår och ha rätt att behålla informationen under hela frihetsberövandet bör därför endast gälla vid sådana frihetsberövanden som sker på grund av misstanke om brott. Den skriftliga

informationen bör ingå i den rättighetsinformation som polis och åklagare enligt förundersökningskungörelsen utan dröjsmål ska lämna till anhållna eller häktade.

Det finns inte någon uttrycklig skyldighet att upplysa den som frihetsberövats om rätten enligt 24 kap. 21 a § RB att underrätta någon anhörig eller annan nära person. JO har emellertid uttalat att den anhållne inte uttryckligen ska behöva begära att underrättelse om hans eller hennes frihetsberövande lämnas utan det är den ansvarige tjänstemannen som på eget initiativ ska tillfråga denne om han eller hon önskar att någon anhörig eller närstående ska underrättas om anhållandet. En tjänsteman är därför enligt JO skyldig att höra sig för med den misstänkte och att ordna med önskad underrättelse, så snart det kan ske utan men för utredningen (JO 1985/86 s. 152, JO beslut 2012-11-30, dnr 3577-2011, s. 10, jfr även Peter Fitger m.fl. Rättegångsbalken, 24:64 a). Enligt direktivet ska den frihetsberövade utan dröjsmål få upplysning om hur rättigheten ser ut enligt nationell rätt, dvs. av upplysningen till den misstänkte bör det framgå att han eller hon – så snart det kan ske utan men för utredningen – har rätt att få någon anhörig eller närstående underrättad om frihetsberövandet. Eftersom en sådan upplysning dessutom ska tillhandahållas skriftligen, bör skyldigheten att informera den frihetsberövade härom regleras i en ny 12 a § FUK. Informationen ska ingå i den skriftliga rättighetsinformation som utan dröjsmål ska lämnas till anhållna eller häktade.

Hälso- och sjukvård

Den som anhålls eller häktas ska enligt artikel 4.2 c skriftligen underrättas om sin rätt enligt nationell lagstiftning att få tillgång till akut sjukvård. Rätten till hälso- och sjukvård för den som frihetsberövats på grund av misstanke om brott framgår av 5 kap. 1 § häkteslagen (2010:611). I bestämmelsen anges att en intagen som behöver hälso- och sjukvård ska undersökas av läkare, och

att en läkare också ska tillkallas om en intagen begär det och det inte är uppenbart att en sådan undersökning inte behövs.

Det finns en allmän upplysningskyldighet i 2 § häktesförordningen (2010:2011), enligt vilken varje intagen i anslutning till att han eller hon tas in i förvaringslokal ska informeras om verkställighetens innebörd på ett språk som han eller hon förstår. Som framgår i avsnitt 4 gäller visserligen häktesförordningen för den som är gripen, anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott, men informationsskyldigheten enligt förordningen är snarare inriktad på den information om verkställighetens innebörd som kriminalvårdens personal tillhandahåller än på den information om processuella rättigheter som polisen ska tillhandahålla vid ett frihetsberövande. Informationen om rätten till hälso- och sjukvård ska tillhandahållas oberoende av om den frihetsberövade befinner sig i häkte eller på annan plats (jfr 24 kap. 22 § andra stycket RB). Eftersom informationen dessutom ska tillhandahållas skriftligen tillsammans med övrig rättighetsinformation i direktivet, bör även skyldigheten att upplysa den som frihetsberövats om hans eller hennes rätt till hälso- och sjukvård regleras i en ny 12 a § FUK.

Rätten att få frihetsberövandet prövat av domstol

Enligt artikel 4.2 d ska den som anhålls eller häktas upplysas skriftligen om det högsta antal timmar eller dagar han eller hon kan hållas frihetsberövad innan han eller hon ställs inför en rättslig myndighet. Med uttrycket ”ställs inför en rättslig myndighet” får förstås förhandling inför domstol, dvs. häktningförhandling. Enligt 24 kap. 12 § RB ska åklagaren göra häktningframställning utan dröjsmål och senast klockan 12 tredje dagen efter anhållningsbeslutet. Har en häktningframställning gjorts, ska rätten enligt 24 kap. 13 § RB utan dröjsmål hålla häktningförhandling. En sådan förhandling får aldrig hållas senare än fyra dygn efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes. När rätten har häktat någon i hans eller hennes ute-

varo gäller enligt 24 kap. 17 § fjärde stycket RB samma tidsfrist räknad från häktningsbeslutets verkställande.

Den rättighetsinformation som ska ges till den som har frihetsberövats ska enligt artikel 4.3 dessutom innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter enligt nationell rätt att angripa anhållandets laglighet, få till en förnyad prövning av häktningsbeslutet, eller begära tillfällig frigivning. När det gäller möjligheterna enligt gällande ordning att få till stånd en sådan prövning av frihetsberövandet och hur skyldigheten att informera om dessa möjligheter ska tolkas kan följande konstateras. Ett anhållande är ett provisoriskt beslut som ska prövas av domstol. Mot den bakgrunden bör inte direktivet tolkas som att det krävs att den anhållne ska informeras om en eventuell möjlighet att begära överprövning av överordnad åklagare (jfr Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 7:18 och 24:30). Det är i stället förutsättningarna för domstolens prövning av anhållningsbeslutet som den anhållne bör informeras om. Den information som ska lämnas till den anhållne om möjligheten till förnyad prövning av häktningsbeslutet bör inte tolkas som en skyldighet att informera den anhållne om möjligheten att överklaga ett eventuellt häktningsbeslut. En sådan information framstår som överflödigt när häktningsfrågan ännu inte har prövats. Dessutom får den som häktats sådan information i häktningsbeslutet. Informationen om möjligheten att få till en förnyad prövning av häktningsfrågan bör i stället innehålla information om rätten att få frågan om häktning omprövad vid en förhandling. Enligt 24 kap. 18 § tredje stycket RB ska, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, en ny häktningsförhandling hållas med högst två veckors mellanrum. Någon möjlighet till tillfällig frigivning finns inte i Sverige. Informationsskyldigheten enligt artikel 4.3 bör alltså tolkas på så sätt att den som anhållits eller häktats ska informeras om sin rätt att få dels anhållningsbeslutet prövat av domstol, dels ett eventuellt häktningsbeslut omprövat med högst två veckors mellanrum.

Det finns inte enligt gällande ordning någon skyldighet att upplysa den som anhålls eller häktas om hans eller hennes rätt att

inom viss tid få vare sig ett anhållningsbeslut prövat vid en häktningförhandling eller frågan om häktning omprövad av domstol. För att uppfylla direktivets krav bör därför regleras i en ny 12 a § FUK att den som frihetsberövats skriftligen ska informeras om sin rätt att inom de tider som anges i 24 kap. RB få dels anhållningsbeslutet prövat vid en häktningförhandling, dels frågan om häktning omprövad av domstol. Informationen ska ingå i den skriftliga rättighetsinformation som utan dröjsmål ska lämnas till anhållna eller häktade.

7.3.2 Information som ska ges när någon frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder

Bedömning: Direktivets krav på att den som frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder ska få lämplig skriftlig information om sina rättigheter tillgodoses genom gällande rätt och förslagen i avsnitten 7.2 och 7.3.1.

Skälen för bedömningen: Den som har frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder ska enligt artikel 5 utan dröjsmål informeras skriftligen om sina rättigheter enligt den lag som genomför rambeslutet 2002/584/RIF om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna. Det är åklagaren som enligt 4 kap. 3 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ansvarar för att utreda om det finns förutsättningar för överlämnande från Sverige. Där framgår vidare att, om inte annat sägs i lagen, bestämmelserna om förundersökning i brottmål tillämpas vid utredningen av en fråga om överlämnande. I samband med införandet av lagen framförde några remissinstanser den synpunkten att reglerna skulle vinna i klarhet om lagen innehöll direkta hänvisningar till berörda regler i rätte-

gångsbalken som skulle tillämpas vid ett sådant förfarande. Regeringen ansåg emellertid att en sådan lagstiftningsmetod skulle medföra att framtida ändringar av t.ex. rättegångsbalkens bestämmelser skulle kräva redaktionella följdändringar i den aktuella lagen och stannade därför för att reglera frågan genom en generell hänvisning till bestämmelserna i brottmål. Regeringen påtalade också att hänvisningen till förundersökningsreglerna inte innebär att dessa bestämmelser ska "gälla" utan att de ska "tillämpas" samt att 23 kap. RB samt bestämmelser i förundersökningskungörelsen givetvis är av särskild betydelse (prop. 2003/04:7 s. 109 ff.). Mot denna bakgrund bör bestämmelserna om förundersökningsmyndigheternas underrättelseskyldighet i 12 § FUK i möjligaste mån tillämpas även när det gäller frihetsberövanden som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder.

En särskild fråga är vilka rättigheter i lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder som den frihetsberövade ska informeras om. Detta framgår inte uttryckligen av direktivet, men viss vägledning kan hämtas från den till direktivet fogade vägledande förslaget till en sådan rättighetsinformation. Utifrån denna kan konstateras att informationen till den frihetsberövade i vart fall bör innehålla upplysning om rätten att få offentlig försvarare, att underrättas om anledningen till frihetsberövandet inbegripet vilket eller vilka brott den frihetsberövade är misstänkt för och att få frågan prövad av domstol samt om rätten till tolkning och översättning av vissa handlingar. Att den som har frihetsberövats ska upplysas om dessa rättigheter kommer att följa av den föreslagna lydelsen av 12 § FUK. Av den vägledande förslaget framgår emellertid att den misstänkte också bör upplysas om sin rätt att samtycka respektive inte samtycka till att bli överlämnad till den medlemsstat där han eller hon är eftersökt. Enligt 4 kap. 9 § lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska den eftersökte så snart det kan ske tillfrågas om han eller hon samtycker till överlämnande. Det framgår dessutom av 10 § förordningen (2003:1179) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresterings-

order att sådant samtycke ska lämnas skriftligen enligt formulär som fastställs av riksåklagaren. Gällande rätt får därmed anses uppfylla direktivets krav i denna del.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att gällande rätt, sammantagen med de förslag till ändringar i förundersökningskungörelsen som här lämnas, uppfyller direktivets krav på information till den som har frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder.

8 Information om anklagelsen

Bedömning: Direktivets krav på att misstänkta och tilltalade ska få information om misstanken respektive anklagelsen, liksom skälen till att han eller hon har frihetsberövats, tillgodoses genom gällande rätt.

Skälen för bedömningen: Den som misstänks eller anklagas för brott ska enligt artikel 6.1 få information om den gärning han eller hon misstänks eller anklagas för. Denna information ska tillhandahållas utan dröjsmål och vara tillräckligt utförlig för att säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar. I ingressen till direktivet anges bl.a. att informationen bör innehålla en beskrivning av omständigheterna – inklusive en beskrivning av tid och plats i den mån de är kända – och den eventuella brottsrubriceringen (ingresspunkt 28). Vidare sägs att informationen bör ges i tillräckligt utförlig form med beaktande av det skede i vilket det straffrättsliga förfarandet befinner sig. Denna informationsskyldighet preciseras i artikel 6.3 enligt vilken utförlig information om anklagelsen, inbegripet brottets art och rubricering liksom det sätt på vilket den tilltalade varit delaktig i brottet, ska tillhandahållas senast när åtal väcks. Enligt gällande ordning underrättas den som misstänks för brott om misstanken i ett tidigt skede av förundersökningen. Således ska enligt 23 kap. 18 § RB den som är skäligen misstänkt för brott underrättas om misstanken då han eller hon hörs. En sådan underrättelse bör som framgår av avsnitt 7 innehålla så konkreta uppgifter som möjligt om vad misstanken omfattar,

dvs. i princip vilken eller vilka gärningar som avses. Detta överensstämmer med vad som sägs i ingressen till direktivet. Misstanken, och informationen om denna, kan sedan konkretiseras allt eftersom förundersökningen fortskrider. Innan åtal väcks har den misstänkte rätt att ta del av vad som förekommit vid undersökningen. Vid denna s.k. slutdelgivning redovisas materialet i dess helhet för den misstänkte. Då förundersökningen är färdig får alltså den misstänkte detaljerad information om misstanken och om vad som förekommit under förundersökningen. Då åtal har beslutats har den misstänkte dessutom rätt enligt 23 kap. 21 § fjärde stycket RB få en kopia av förundersökningsprotokollet. Att den som anklagas för brott får detaljerad information om åtalet garanteras vidare genom domstolens skyldighet att så snart åtal har väckts utfärda stämning enligt 45 kap. 9 § RB. Gällande rätt tillgodoser alltså direktivets krav i fråga om att tillhandahålla utförlig information om misstanken respektive anklagelsen så snart åtal har väckts.

Den som frihetsberövas ska enligt artikel 6.2 underrättas om skälen till anhållandet eller häktningen. Underrättelsen ska innehålla information om vilken gärning den frihetsberövade misstänks ha begått. I 24 kap. 9 § RB anges att den som grips eller anhålls ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. En sådan underrättelse ska lämnas när frihetsberövandet sker (jfr. prop. 1980/81:201 s. 43). Att den som frihetsberövas på grund av brott har denna rätt följer dessutom av artikel 5.2 Europakonventionen, enligt vilken var och en som arresteras utan dröjsmål och på ett språk som han eller hon förstår ska underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom. Det kan också nämnas att åklagaren har en skyldighet enligt 24 kap. 14 § RB att ange de omständigheter som ett häktningsyrkande grundas på och att domstolen enligt 24 kap. 16 § RB omedelbart efter att häktningsförhandlingen avslutats ska meddela beslut i häktningsfrågan. När det gäller information om skälen till ett beslut om anhållande eller häktning uppfyller alltså gällande rätt de krav som direktivet ställer.

Slutligen ska den misstänkte eller tilltalade enligt artikel 6.4 utan dröjsmål ges detaljerad information om alla ändringar i den information som tidigare lämnats om misstanken eller anklagelsen. I kravet på att underrätta den enskilde om det eller de brott som han eller hon misstänks för, ligger en skyldighet att även underrätta om eventuella nya eller ändrade misstankar (JO 1981/82 s. 65). När det gäller eventuella ändringar i ett väckt åtal kan det konstateras att det är åklagaren som anger ramen för rättens prövning. Brottmålsrättegången syftar till att utreda om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärningen och vad straffet i så fall ska bestämmas till. Rätten får med andra ord inte, med undantag från vissa rättegångsförseelser, ta upp en fråga om ansvar som inte ryms inom ramen för åklagarens gärningsbeskrivning (30 kap. 3 § RB). För att en ny eller ändrad gärning ska kunna komma under rättens prövning krävs att åklagaren ansöker om ny stämning eller gör en sådan ändring av talan som är tillåten enligt 45 kap. 5 § RB. Om den misstänkte eller åtalade inte skulle informeras om ändrade eller nya misstankar så strider detta mot gällande regler och mot principen om ett rättvist förfarande. Gällande rätt tillgodoser alltså direktivets krav.

Sammanfattningsvis uppfyller gällande rätt de krav som direktivet ställer på att den som är misstänkt eller tilltalad ska informeras om vilken eller vilka gärningar misstanken eller åtalet avser.

9 Tillgång till material som rör målet

9.1 Direktivets förenlighet med gällande rätt

9.1.1 Tillgång till bevisning sedan åtal väckts

Bedömning: Gällande rätt tillgodoser direktivets krav när det gäller tilltalades rätt att ta del av bevisning sedan åtal väckts.

Skälen för bedömningen: Medlemsstaterna ska enligt artiklarna 7.2 och 7.3 säkerställa att den som är misstänkt eller tilltalad inom rimlig tid, och senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till domstol för avgörande, ges tillgång till all bevisning som finns i behöriga myndigheters besittning. Detta ska gälla oavsett om bevisningen talar för eller emot den misstänkte eller tilltalade. Om det kommer fram ytterligare bevisning ska även denna göras tillgänglig inom rimlig tid. Syftet med att ge misstänkta och tilltalade tillgång till sådan bevisning är att försvaret ska kunna förberedas på ett effektivt sätt så att rätten till ett rättvist förfarande garanteras. I direktivets ingress (ingresspunkt 31) anges att med bevisning avses exempelvis handlingar, fotografier, ljud- och videoinspelningar.

Under vissa förutsättningar medger direktivet att en misstänkt eller tilltalad vägras tillgång till sådan bevisning. En grundläggande förutsättning för detta är enligt artikel 7.4 emellertid att det inte påverkar rätten till en rättvis rättegång. Som exempel på

situationer då tillgång till bevisning kan vägras nämns att ett tillgängliggörande av materialet skulle innebära ett allvarligt hot mot en annan persons liv eller grundläggande rättigheter, att en pågående utredning skulle kunna påverkas eller att den inre säkerheten i medlemsstaten där det straffrättsliga förfarandet inleddes skulle riskera att allvarligt skadas. Om en medlemsstat med stöd av denna artikel nekar en misstänkt eller tilltalad att ta del av bevisning ska ett sådant beslut fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kunna bli föremål för rättslig prövning.

Frågan är vad direktivets krav på insyn för den misstänkte eller tilltalade innebär i förhållande till gällande rätt. För det första kan konstateras att direktivet inte ställer något krav på att tillgång ges till något material förrän åtal har väckts. Det är med andra ord den tilltalades rätt till insyn som är av betydelse i denna del. För det andra tar direktivet sikte på bevisning, oavsett om denna talar för eller emot den tilltalade. Vad som ingår i detta begrepp framgår inte närmare av direktivet. En rimlig utgångspunkt bör dock anses vara att med bevisning avses allt material som åklagaren har vägt in i bedömningen vid sitt beslut att väcka åtal, eller med andra ord allt material som har betydelse för åtalsfrågan. Det är alltså inte endast den bevisning som åklagaren uttryckligen åberopar till stöd för åtalet som avses. För det tredje ska det finnas en möjlighet till rättslig prövning av ett beslut att inte låta den tilltalade ta del av bevisningen. Direktivets krav på rättslig prövning torde dock inte aktualiseras om det inte enligt nationell rätt finns någon möjlighet att begränsa den tilltalades rätt att ta del av bevisning på det sätt som sägs i direktivet.

Den för implementeringen av direktivet relevanta frågan är alltså vilken rätt till insyn den tilltalade har sedan åtal har väckts. Enligt gällande ordning är rätten att ta del av utredningsmaterial beroende av i vilket skede det straffrättsliga förfarandet befinner sig. Enligt 23 kap. 18 § RB har den misstänkte under förundersökningen en fortlöpande rätt att, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av utredningsmaterialet. Som har redovisats i avsnitt 4 så kan denna rätt till insyn begränsas om det av hänsyn till något allmänt eller enskilt sekretessintresse är

av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. När förundersökningen nått så långt att förundersökningsledaren anser att den är färdig kan den misstänktes rätt att ta del av utredningsmaterialet inte längre begränsas på grund av men för utredningen. Den misstänkte har i detta skede en ovillkorlig rätt att ta del av allt material som har betydelse för åtalsfrågan. Syftet med att i detta skede låta den misstänkte ta del av hela utredningsmaterialet är ytterst att ge honom eller henne en möjlighet att förhindra obefogade åtal men också att ge den misstänkte och försvararen möjlighet att korrigera missuppfattningar, kräva ytterligare utredningsåtgärder och förbereda sitt försvar inför en kommande rättegång (JO 2007/08 s. 87). När åklagaren har fattat ett positivt åtalsbeslut har den misstänkte enligt 23 kap. 21 § fjärde stycket RB vidare rätt att på begäran få en kopia av det slutliga förundersökningsprotokollet.

När åtal väckts har den tilltalade alltså en ovillkorlig rätt att ta del av allt material som har betydelse för åtalsfrågan. Sådan bevisning som avses i direktivet har den tilltalade med andra ord rätt att ta del av. Någon möjlighet att i detta skede och på någon av de grunder som nämns i direktivet begränsa den tilltalades rätt att ta del av sådant material som åklagaren har lagt till grund för sitt beslut att väcka åtal finns inte. Eftersom det inte finns någon sådan möjlighet, behöver inte – för genomförande av direktivet – frågan om möjligheter till rättslig prövning närmare beröras här.

Sammanfattningsvis krävs det inte någon ändring i gällande rätt för att tillgodose direktivets krav på vilket material den tilltalade ska ha rätt att ta del av sedan åtal väckts.

9.1.2 Tillgång till material vid frihetsberövande

<p>Förslag: Det ska regleras i rättegångsbalken att den som anhålls eller häktas ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häkt-</p>
--

ning. Det ska tydligt anges i offentlighets- och sekretesslagen att sekretess inte innebär någon begränsning i denna rätt.

Skälen för förslaget

Utgångspunkter

Enligt artikel 7.1 ska den som anhålls eller häktas, eller dennes försvarare, få tillgång till sådana handlingar som rör det specifika målet, som är i behöriga myndigheters besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning. Detta ska gälla oavsett i vilket skede under det straffrättsliga förfarandet som den misstänkte anhålls eller häktas. Direktivet medger inte – till skillnad från vad som är fallet när det gäller bevisning sedan åtal väckts – att den frihetsberövades rätt till insyn i det material som är väsentligt för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet begränsas. Detta framgår motsatsvis av artikel 7.4. Rätten till insyn i det materialet är med andra ord ovillkorlig.

En fråga som inställer sig är vad som avses med att handlingarna ska vara väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning. Självfallet är det inte möjligt att effektivt kunna angripa ett sådant beslut om inte alla omständigheter som ligger till grund för beslutet är kända. Med handlingar som är väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning måste därför rimligen avses material som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Enligt 23 kap. 18 § RB har en misstänkt rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som förekommit vid förundersökningen. Det finns emellertid inte någon regel i rättegångsbalken som särskilt reglerar den rätt till insyn i utredningsmaterialet som en misstänkt eller tilltalad har i samband med ett frihetsberövande. Rätten till insyn i utredningsmaterialet för den som är frihetsberövad följer i stället av

allmänna insynsregler under förundersökningen och vid handläggningen av brottmål i domstol och är därför beroende av i vilket skede förfarandet befinner sig. Av detta följer att rätten till insyn i utredningsmaterialet kan se olika ut beroende på om den som har frihetsberövats är anhållen eller häktad.

Anhållande

Det framgår av 24 kap. RB att den som anhålls måste vara åtminstone skäligen misstänkt för brott. Vid en sådan misstankegrad har den misstänkte hos förundersökningsmyndighet en fortlöpande rätt till insyn i utredningsmaterialet enligt 23 kap. 18 § RB. Den misstänkte har emellertid i detta skede rätt till insyn endast om det inte är till men för utredningen att han eller hon tar del av visst utredningsmaterial. För den som anhållits kan dessutom – även om det i och för sig skulle finnas en rätt till insyn enligt rättegångsbalken – partsinsynen begränsas enligt kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Enligt andra stycket första meningen i den bestämmelsen kan beslutet om anhållande aldrig hemlighållas för den misstänkte. Ett anhållningsbeslut är emellertid inget slutligt beslut utan endast ett tillfälligt beslut i avvaktan på domstols beslut i häktningsfrågan. Mot den bakgrunden torde inte 10 kap. 3 § andra stycket andra meningen hindra att de omständigheter som läggs till grund för beslutet om anhållande hemlighålls om det är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Rätten för den som anhålls att ta del av det material som ligger till grund för anhållningsbeslutet är med andra ord inte ovillkorlig. I denna del uppfyller alltså inte gällande rätt direktivet.

För att få den svenska regleringen att överensstämma med direktivet bör det regleras i rättegångsbalken att den som anhålls har en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande. Ett anhållningsbeslut är ett provisoriskt beslut i förhållande till domstols prövning av häktningsfrågan, och det är endast fråga om ett begränsat antal dagar

som en misstänkt kan vara frihetsberövad innan domstolen ska hålla häktningsförhandling. Likväl är det en viktig rättssäkerhetsgaranti att den som frihetsberövas så snart som möjligt får reda på varför han eller hon har frihetsberövats. Inte minst är det viktigt för möjligheten att på ett tillfredsställande sätt kunna förbereda sitt försvar. Den föreslagna regleringen ställer krav på åklagaren att precisera vilka omständigheter som han eller hon har lagt till grund för anhållningsbeslutet. Detta innebär inte nödvändigtvis att åklagaren behöver tillhandahålla allt utredningsmaterial som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet talar mot den misstänkte. Däremot ska åklagaren, på begäran av den misstänkte, tillhandahålla sådant utredningsmaterial – eller delar av utredningsmaterial – som haft en direkt betydelse för åklagarens beslut om anhållande. Det kan emellertid finnas utredningsmaterial som förstärker misstankarna men där åklagaren bedömer att utredningen behöver kompletteras ytterligare innan materialet presenteras för den misstänkte. I den situationen och under förutsättning att åtal inte har väckts kan åklagaren – om det är till men för utredningen att materialet görs tillgängligt för den misstänkte – neka den misstänkte att ta del av utredningsmaterialet såvida det inte har haft någon betydelse för anhållningsbeslutet, dvs. materialet får inte ha legat till grund för beslutet att anhålla den misstänkte. Det ska med andra ord finnas annat utredningsmaterial som är tillräckligt för ett anhållningsbeslut. Däremot följer det av objektivitetsplikten att åklagaren i detta skede inte kan neka den misstänkte att ta del av sådant utredningsmaterial som talar till den misstänktes förmån (jfr 23 kap. 4 § RB). Samma slags överväganden måste göras av åklagaren redan i dag när han eller hon väljer vilket material som ska presenteras vid en häktningsförhandling. Skillnaden är emellertid att åklagaren måste vara beredd att på begäran från den misstänkte göra sådant material tillgängligt i ett något tidigare skede än vad som gäller enligt nuvarande ordning. Däremot kan självfallet den omständigheten att anhållningsbeslutet är en provisorisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut få betydelse på så sätt att t.ex. förhörutsagor inte har hunnit skrivas ut i samma stund

som beslut om anhållande fattas. De handlingar som ska ingå i en s.k. häktningspromemoria färdigställs succesivt och det kan inte begäras att sådana handlingar som inte är färdigställda ska lämnas till den misstänkte. I praktiken innebär därför den föreslagna ordningen inte någon nämnvärd förändring i förhållande till gällande rätt. För att syftet med direktivet ska uppfyllas bör dock polis och åklagare – i den mån handlingar som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande inte har hunnit färdigställas – i möjligaste mån upplysa den misstänkte om innehållet i dessa handlingar. Att utredningsmaterial ska göras tillgängligt för den misstänkte innebär inte heller att den misstänkte alltid har rätt till ett eget exemplar av en handling eller något annat utredningsmaterial. Hur den misstänkte ska få del av utredningsmaterialet får avgöras efter vad som är mest lämpligt i det enskilda fallet (jfr NJA 2008 s. 883).

För att den anhållne ska ha en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet är det också nödvändigt att reglera hur insynsrätten enligt rättegångsbalken förhåller sig till eventuell sekretess. Som framgår ovan regleras frågan om rätten till insyn enligt rättegångsbalken kan begränsas på grund av sekretess i kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Kollisionsbestämmelsen innehåller alltså inga materiella insynsregler, dvs. den bestämmelsen grundar i sig inte någon rätt till insyn. Rätten till insyn under en förundersökning eller vid handläggning av brottmål i domstol måste i stället härledas från rättegångsbalken och de principer som den vilar på. JO har således uttalat att man vid en tolkning av hur omfattande rätten till insyn enligt rättegångsbalken är inte kan nöja sig med att se till balkens uttryckliga regler utan att det också finns ett utrymme för mer principiella resonemang om omfattningen av partsinsynen med utgångspunkt i de allmänna rättssäkerhetskrav som kommer till uttryck i bl.a. Europakonventionen (JO 1995/96 s. 29, jfr även Eva Lenberg m.fl., Offentlighets- och sekretesslagen En kommentar, s. 10:3:4). Genom den ändring i rättegångsbalken som föreslås kommer den som anhålls att ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för be-

slutet om anhållande. För att rätten att ta del av detta material ska vara ovillkorlig bör det emellertid, i enlighet med systematiken i gällande ordning, framgå av offentlighets- och sekretesslagen att denna insyns rätt inte kan begränsas på grund av sekretess. Ett sätt att åstadkomma detta är att ändra lydelsen i 10 kap. 3 § andra stycket andra meningen OSL så att det tydligt framgår att den inte endast omfattar slutliga avgöranden av mål eller ärenden. Genom att bestämmelsen i sig inte grundar någon rätt till insyn kan en sådan ändring göras utan att det ger några oönskade effekter i fråga om omfattningen av parternas rätt till insyn.

Sammanfattningsvis innebär de föreslagna ändringarna att rätten för den som anhålls att ta del av alla omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande inte kommer att kunna begränsas vare sig på grund av men för utredningen eller på grund av sekretess.

Häktning

Det finns inte några uttryckliga bestämmelser om kommunikation av handlingar som ges in till domstol vid häktningsförhandlingar. Att en misstänkt har rätt att ta del av det material som ligger till grund för en domstols avgörande är emellertid en sådan grundläggande princip att den har ansetts följa av grunderna för rättegångsbalken (Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 586 och SOU 2010:14 s. 300). Denna rätt följer dessutom av artikel 5 Europakonventionen. Det är således ett krav vid frihetsberövande på grund av misstanke om brott att den misstänkte utan dröjsmål får frihetsberövandet prövat i ett kontradiktoriskt domstolsförfarande. Europadomstolen har ansett det vara en kränkning av artikel 5.4 att åklagare och domstol har haft tillgång till aktmaterial som försvaret vägrats tillgång till (Europadomstolens avgöranden den 13 februari 2001 i mål Garcia Alva mot Tyskland, no. 23541/94, Lietzow mot Tyskland, no. 24479/94, ECHR 2001-I, och Schöps mot Tyskland, no. 25116/94, ECHR 2001-I). En rätt till partsinsyn när det gäller

handlingar som ligger till grund för ett häktningsbeslut kan alltså, utöver att denna rätt följer av grunderna för rättegångsbalken, också härledas från Europakonventionen (jfr även NJA 1983 C 7 och JO 1995/96 s. 29). I denna del uppfyller alltså gällande rätt direktivets krav.

I förtydligande syfte – och då det, som framgår i avsnittet om anhållande, införs en uttrycklig reglering för den som anhålls – bör det emellertid uttryckligen anges att även den som häktas har en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för ett beslut om häktning. Det blir på så sätt tydligt att den som häktats kan vända sig också till förundersökningsmyndighet för att få del av sådant material som har legat till grund för beslutet om häktning. Den omständigheten att det uttryckligen regleras att den som häktas har rätt att ta del av alla omständigheter som ligger till grund för beslutet om häktning innebär inte att den misstänktes rätt att ta del av processmaterial i förhållande till beslut om andra tvångsmedel under rättegången förändras. Inte heller innebär regleringen någon förändring i övrigt av partsinsynen i domstolsförfaranden.

Nästa fråga är emellertid om denna rätt till insyn kan begränsas på grund av sekretess. Europadomstolen har i nämnda domar förklarat att utredningens behov i viss utsträckning kan tala för sekretess, men att information som är väsentlig för häktningsfrågan i lämplig form måste göras tillgänglig för försvararen. Som redogörs för i avsnittet om anhållande regleras i svensk rätt frågan om en parts rätt till insyn kan begränsas på grund av sekretess i kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL, och trots att rätten till insyn i det material som ligger till grund för beslut i häktningsfrågan enligt gällande ordning inte framgår uttryckligen av rättegångsbalken är kollisionsregeln i offentlighets- och sekretesslagen tillämplig. Genom den ändring som föreslås i kollisionsbestämmelsens andra stycke andra mening – som innebär att inte endast slutliga avgöranden omfattas – tydliggörs att sekretess aldrig kan innebära begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som ligger till grund för ett häktningsbeslut. Den misstänktes insyn i de för-

hållanden som domstolen lägger till grund för ett beslut om häktning kommer alltså även fortsättningsvis att vara ovillkorlig.

Bestämmelsens placering i rättegångsbalken

I 23 kap. 18 § RB regleras vilken rätt till insyn i och inflytande över förundersökningen som en misstänkt har. Den föreslagna regleringen kompletterar den bestämmelsen genom att den ger den som anhålls eller häktas en mer omfattande rätt till insyn. Detta talar för att placera en sådan bestämmelse i 23 kap. RB. Bestämmelsen kommer emellertid att rikta sig både till förundersökningsmyndighet och till domstol och den kommer att vara tillämplig även när en misstänkt frihetsberövas sedan förundersökningen avslutats och åtal väckts. Det är därför naturligare att placera den i 24 kap. RB som innehåller regler om anhållande och häktning. I 24 kap. 9 § RB anges att den som grips eller anhålls ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. Även den föreslagna bestämmelsen ger den frihetsberövade rättigheter och den bör därför placeras i en ny 24 kap. 9 a § RB. Mot bakgrund av den nära kopplingen till 23 kap. 18 § RB bör dock i den paragrafen tas in en hänvisning till den nya bestämmelsen.

9.1.3 Kostnadsfri tillgång till material

Bedömning: Gällande rätt uppfyller direktivets krav på att misstänkta och tilltalade kostnadsfritt ska få ta del av material som sägs i direktivet.

Skälen för bedömningen: I artikel 7.5 anges att tillgång till det material som avses i artikeln ska vara kostnadsfri. Vad som avses förtydligas i ingressen till direktivet (ingresspunkt 34) där det sägs att tillgång till material som rör målet bör vara avgiftsfri,

men att detta inte påverkar bestämmelser i nationell rätt enligt vilka avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att sända sådant material till de berörda personerna eller deras försvarare.

Enligt 21 § andra stycket avgiftsförordningen (1992:191) ska bl.a. misstänkta eller deras försvarare vara fria från avgift för ett exemplar av kopia eller avskrift av protokoll eller anteckning vid förundersökning eller annan utredning av polis- eller åklagarmyndighet i anledning av brott. Av hänsyn till den misstänktes rättssäkerhet framstår det enligt JO som lämpligt att såväl den misstänkte som försvararen på begäran avgiftsfritt erhåller egna exemplar av förundersökningsprotokollet. Detta bör gälla även om någon offentlig försvarare inte har utsetts. Skulle materialet vara mycket omfattande kan den misstänkte och försvararen ges upplysning om hur och när de kan få tillfälle att ta del av materialet i t.ex. polismyndighetens lokaler. Inte heller i dessa fall får emellertid någon avgift tas ut eftersom utlämnandet ingår som ett led i fullgörandet av polisens och åklagarens förpliktelser enligt 23 kap. 18 § första stycket RB (jfr JO 1996/97 s. 72). Den misstänkte eller tilltalade har alltså rätt att utan kostnad få del av sådant material som avses i direktivet. Gällande rätt uppfyller därmed direktivets krav i denna del.

9.2 Direktivets krav i förhållande till Insynsutredningens förslag

Bedömning: Insynsutredningens förslag angående partsinsyn enligt rättegångsbalken kommer – om de skulle genomföras – att få betydelse för några av de förslag till genomförande av direktivet som lämnas i promemorian, men utredningens förslag är förenliga med de krav som direktivet ställer. Att den som anhålls ska ha rätt att ta del av alla omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet kommer att behöva regleras särskilt även om utredningens förslag genomförs.

Förslagen i promemorian kan genomföras oberoende av Insynsutredningens förslag.

Skälen för bedömningen: Insynsutredningen har lämnat flera förslag som rör partsinsyn i förfaranden enligt rättegångsbalken. Dessa förslag beskrivs närmare i avsnitt 5. Vissa av förslagen kommer om de genomförs att få betydelse för de förslag till genomförande av direktivet som lämnas i promemorian. Detta gäller förslagen som rör tillgång till material som rör målet. Det finns därför fördelar med att behandla utredningens förslag, som har remissbehandlats, samtidigt som direktivet genomförs. Direktivet ska dock vara genomfört i svensk rätt senast den 2 juni 2014. Mot den bakgrunden bör det vara möjligt att genomföra förslagen i promemorian oberoende av Insynsutredningens förslag. I detta avsnitt lämnas en kort redogörelse för de av Insynsutredningens förslag som om de genomförs kommer att få betydelse för utformningen av de förslag till genomförande av direktivet som lämnas i promemorian.

Insynsutredningen klargör under vilka förutsättningar den misstänkte har rätt till insyn under förundersökningen och hur denna insynsrätt kan begränsas. Som framgår i avsnitt 9.1.1 förutsätter direktivet, som huvudregel, att den tilltalade senast när åtal väcks ska få tillgång till all bevisning i målet. Insynsutredningen föreslår en uttrycklig reglering enligt vilken rätten till insyn när förundersökningen är färdig ovillkorligen ska omfatta allt material som kan antas ha betydelse för åklagarens ställningstagande i åtalsfrågan. Däremot ska rätten att ta del av det s.k. sidomaterialet undantagsvis kunna begränsas. En sådan reglering, som i huvudsak innebär en kodifiering av gällande rätt, är förenlig med direktivets krav på att tilltalade ska ha rätt att ta del av bevisning sedan åtal väckts.

Insynsutredningen föreslår att det ska regleras att den misstänktes insynsrätt kan begränsas enligt 23 kap. 18 § RB såvitt rör omständighet som åklagaren inte åberopat till grund för yrkande mot den misstänkte då domstol tar befattning med frågor under

förundersökning. Sådana omständigheter som åklagaren åberopar till stöd för t.ex. ett häktningssyrkande mot den misstänkte kommer den misstänkte alltså ha en ovillkorlig rätt att ta del av. Denna ovillkorliga insyns rätt följer redan av gällande rätt (se närmare avsnitt 9.1.2) och tydliggörs också genom de förslag som lämnas i promemorian. När det däremot gäller rätten att få del av material som legat till grund för ett anhållningsbeslut, lämnar Insynsutredningen inte något särskilt förslag. Liksom enligt gällande ordning kommer alltså frågan om rätt till insyn för den som anhålls att regleras av allmänna bestämmelser om insyn i rättegångsbalken. Även om Insynsutredningens förslag skulle genomföras kommer det därför att bli nödvändigt att särskilt reglera att den som anhålls ska ha en ovillkorlig rätt att ta del av alla omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet.

Insynsutredningen föreslår att förbehåll enligt 10 kap. 4 § OSL ska få göras när uppgifter lämnas enligt rättegångsbalken till en part som har insyns rätt i ett förfarande som regleras i balken. Ett sådant förbehåll innebär att mottagaren av uppgifterna inte fritt får använda sig av dem. Genom förbehållet uppstår en tystnadsplikt och om den som förbehållet riktar sig mot inte följer villkoren i förbehållet kan enligt 20 kap. 3 § BrB ansvar för brott mot tystnadsplikt komma i fråga (Eva Lenberg m.fl., Offentlighets- och sekretesslagen En kommentar, s. 10:4:1). I praxis har detta inte ansetts möjligt när uppgifter lämnas ut enligt rättegångsbalken (NJA 2002 s. 433 och NJA 2008 s. 883). Insynsutredningen argumenterar emellertid för att de ursprungliga förarbetena till den aktuella bestämmelsen i offentlighets- och sekretesslagen tyder på att det aldrig varit lagstiftarens avsikt att en tillämpning av 10 kap. 4 § OSL skulle vara utesluten i den aktuella situationen (SOU 2010:14 s. 372). Om Insynsutredningens förslag genomförs skulle det få till följd att förbehåll får göras när en misstänkt eller tilltalad i de situationer som direktivet reglerar ges tillgång till material som rör målet. I artikel 7.1 i direktivet anges att det material som den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av ska göras *tillgängligt* för den misstänkte eller

för försvararen medan det i artiklarna 7.2 och 7.3 anges att *tillgång* till bevisning ska ges. Direktivet anger inte närmare hur materialet ska göras tillgängligt för misstänkta eller tilltalade. Av detta torde slutsatsen kunna dras att någon egen kopia av materialet inte nödvändigtvis behöver lämnas ut.

Insynsutredningens förslag bedöms därför sammanfattningsvis vara förenliga med direktivets krav.

10 Kontroll, rättsmedel och utbildning

Bedömning: Direktivets krav på att det ska antecknas att misstänkta eller tilltalade har informerats om sina processuella rättigheter och om anklagelsen som har riktats mot dem tillgodoses genom gällande rätt. Detsamma gäller i fråga om direktivets krav på att det ska vara möjligt att angripa en underlåtenhet från myndigheterna att tillhandahålla sådan information.

Det är inte nödvändigt att särskilt uppdra åt berörda myndigheter att tillhandahålla lämplig utbildning om syftena med detta direktiv.

Skälen för bedömningen

Kontroll och rättsmedel

Direktivet föreskriver i artikel 8 att det ska antecknas i enlighet med förfarandena för anteckningar i medlemsstaterna att information som avses i artiklarna 3–6 har lämnats till misstänkta eller tilltalade. Det som ska antecknas är med andra ord att den enskilde har underrättats om sina processuella rättigheter och om anklagelsen som har riktats mot honom eller henne. Det framgår av ingressen till direktivet (ingresspunkt 35) att syftet med en sådan anteckningsskyldighet inte är att medlemsstaterna

ska införa några nya system för anteckningar eller att den administrativa bördan ska öka. Syftet är i stället att befintliga förfaranden för anteckningar ska användas även när det gäller att dokumentera att en misstänkt eller tilltalad har fått information enligt direktivet.

Det regleras i 23 kap. 21 § första stycket RB att det vid förundersökningen ska föras protokoll över vad som förekommit av betydelse för utredningen. I förundersökningskungörelsen (FUK) finns mer detaljerade bestämmelser om vad ett sådant förundersökningsprotokoll ska innehålla. Bland annat sägs i 20 § FUK att det i protokollet ska antecknas dels tid och plats för åtgärder under förundersökningen, dels att underrättelse har skett enligt 23 kap. 18 § första stycket första meningen RB, dvs. underrättelse om skäligen misstanke. Av denna bestämmelse följer alltså att det ska antecknas att den misstänkte eller tilltalade har informerats om anklagelsen som har riktats mot honom eller henne. Det torde också följa av bestämmelsen att det ska antecknas att den misstänkte eller tilltalade har informerats om sina rättigheter. JO har också uttalat att det vid varje förhör tydligt bör dokumenteras vilken information som lämnats och vilken inställning den misstänkte därvid tillkännagivit (JO beslut 2012-11-30, dnr 3577-2011 s. 8 ff.). Gällande regler för dokumentation under förundersökningar uppfyller alltså direktivets krav.

När det gäller möjligheten att angripa en underlåtenhet från myndigheter att tillhandahålla information enligt direktivet kan följande konstateras. Artikel 8.2 föreskriver att medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade har rätt att i enlighet med förfarandena i nationell rätt angripa en eventuell underlåtenhet från behöriga myndigheter att tillhandahålla information i enlighet med direktivet. Av ingressen till direktivet (ingresspunkt 36) följer emellertid att detta inte medför att medlemsstaterna är skyldiga att ha ett specifikt förfarande för överklagande eller ett särskilt system inom ramen för vilket en sådan underlåtenhet eller vägran kan angripas. Detta bör kunna förstås så att det i direktivet inte ställs något krav på att det ska finnas någon särskild möjlighet att få till stånd en rättelse av en underlåtenhet att in-

formera den misstänkte eller tilltalade enligt direktivet. En sådan möjlighet skulle många gånger sakna betydelse eftersom det är först i ett senare skede av ett straffrättsligt förfarande som det är möjligt för den enskilde att överblicka om han eller hon har informerats på rätt sätt. Däremot bör det vara möjligt för den enskilde att påtala att en myndighet har brustit i sin informationsskyldighet och därigenom få till stånd en granskning av myndighetens agerande. Sådana möjligheter finns enligt gällande ordning. Under pågående förundersökning kan den misstänkte t.ex. vända sig till högre åklagare och framföra sitt missnöje, jfr 7 kap. 5 § RB. Den misstänkte kan självfallet också påtala brister i detta avseende i en anmälan till exempelvis JO som därvid kan granska förundersökningsmyndighetens agerande.

Utbildning

Direktivet föreskriver i artikel 9 att medlemsstaterna ska se till att de som ansvarar för utbildning av domare, åklagare och poliser, liksom för annan personal på rättsliga myndigheter som på något sätt arbetar med straffrättsliga förfaranden, tillhandahåller lämplig utbildning om syftena med detta direktiv. Det följer av allmänna förvaltningsrättsliga principer att myndigheter i Sverige själva ansvarar för utbildning av sin personal. Av myndighetsförordningen (2007:515) följer dessutom att myndighetens ledning ansvarar för verksamheten och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i EU. Myndigheter har också ett ansvar för att fortlöpande utveckla verksamheten och för att de anställda har nödvändig kompetens och erfarenhet.

Mot denna bakgrund medför inte genomförandet av detta direktiv sådana förändringar i svensk rätt att det är nödvändigt att särskilt uppdra åt berörda myndigheter att tillhandahålla lämplig utbildning för personalen om syftena med direktivet. Det får i stället anses följa av nämnda förvaltningsrättsliga principer att det är en uppgift för myndigheterna själva att se till att berörd

personal är väl förtrogen med de rättigheter och skyldigheter som följer av direktivet. Det kan emellertid särskilt påtalas att de skyldigheter som direktivet ålägger de brottsutredande myndigheterna inte endast berör polismyndigheterna, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten, utan även Kustbevakningen, Skatteverket (skattebrottsenheterna), Säkerhetspolisen och Tullverket.

11 Kostnader och andra konsekvenser

Bedömning: De eventuella kostnadsökningar som föranleds av författningsförslagen ryms inom befintliga anslag.

För den enskilde som misstänks för brott kan förslagen väntas leda till en ökad tydlighet och rättssäkerhet i fråga om vilka rättigheter han eller hon har under en förundersökning och vid handläggning av brottmål i domstol.

Skälen för bedömningen: Förslagen i promemorian innebär i huvudsak att en misstänkt i större utsträckning ska informeras om sina processuella rättigheter samt kunna få tillgång till sådana handlingar som ligger till grund för ett frihetsberövande under förundersökningen. Detta kan komma att medföra en viss ökad arbetsbelastning för förundersökningsmyndigheter när sådan information eller tillgång till sådana handlingar ges. Särskilt gäller detta för Rikspolisstyrelsen som bör ges i uppdrag att utforma det närmare innehållet i den skriftliga rättighetsinformation som ska ges till frihetsberövade personer. De eventuellt tillkommande kostnaderna för dessa myndigheter bedöms emellertid vara så marginella att de ryms inom ramen för befintliga anslag.

När det gäller vilka konsekvenser förslagen i promemorian kan få för den enskilde kan det inledningsvis konstateras att gällande ordning i stor utsträckning uppfyller direktivets krav. De förslag som lämnas syftar emellertid till att i ett tidigt skede av

förundersökningen göra det tydligt för den misstänkte vilka rättigheter han eller hon har. Den som frihetsberövas ges också genom förslagen en utökad rätt till insyn i sådant utredningsmaterial som ligger till grund för ett beslut om frihetsberövande. Dessa åtgärder bör leda till att handläggningen av förundersökningar och brottmål i domstol blir ännu mer förutsebar och rättssäker för den som misstänks för brott.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag och bedömning: Författningsändringarna ska träda i kraft den 1 juni 2014. Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen: I artikel 11 anges att medlemsstaterna senast den 2 juni 2014 ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet. Det föreslås därför att författningsförslagen ska träda i kraft den 1 juni 2014.

När det gäller processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya regler blir omedelbart gällande. Det innebär att sådana regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen trätt i kraft. Det finns inte anledning att här frånga denna huvudregel. Några övergångsbestämmelser behövs alltså inte.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap. 18 §

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *ska den misstänkte*, då han *eller hon* hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse härom *ska* lämnas eller sändas till den misstänkte och *försvararen*, varvid skäligen rådrom *ska* beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller *försvararen ska* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *ska* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får *åklagaren* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller *försvararen*, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

Paragrafen reglerar den misstänktes insyn i och inflytande över förundersökningen. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.2.

Huvudregeln om att den misstänkte har en fortlöpande rätt att, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen finns i första stycket. Eftersom 24 kap. 9 a § ger den som har frihetsberövats en mer omfattande insynsrätt hänvisas i *fjärde stycket*, som är nytt, till den bestämmelsen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

24 kap. 9 a §

Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Paragrafen, som är ny, reglerar rätten till insyn för den som har frihetsberövats med anledning av misstanke om brott. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.2.

Av bestämmelsen framgår att den som anhålls eller häktas ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning. Bestämmelsen ger den som har frihetsberövats en mer omfattande insynsrätt än 23 kap. 18 §. Rätten att ta del av de omständigheter som ligger till grund för ett beslut om anhållande eller häktning är ovillkorlig, dvs. insynen kan inte begränsas med hänsyn till utredningen. När det gäller beslut om häktning är det fråga om en kodifiering av gällande rätt. Att rätten till insyn inte heller kan begränsas på grund av sekretess framgår av 10 kap. 3 § andra stycket OSL. Innebörden av att den frihetsberövade ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning är att han eller hon ska ha rätt att ta del av det material som är nödvändigt för att en effektiv prövning av beslutet ska kunna komma till stånd. Om en misstänkt begär att få del av utredningsmaterial som legat till grund för ett anhållningsbeslut ska åklagaren tillhandahålla sådant utredningsmaterial som legat till grund för beslutet och som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet varit tillgängligt för åklagaren. I den mån utredningsmaterial, eller delar av utredningsmaterial, inte har haft någon betydelse för åklagarens anhållningsbeslut styrs den

misstänktes insynsrätt av 23 kap. 18 §. Att utredningsmaterial ska göras tillgängligt för den misstänkte innebär inte att den misstänkte alltid har rätt till en egen kopia av detta material. Utredningsmaterialet ska tillhandahållas på det sätt som bedöms mest lämpligt i det enskilda fallet.

13.2 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

10 kap. 3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande i mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

Paragrafen reglerar kollisionen med sekretess för uppgifter som omfattas av parts insynsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.2.

Ändringen i paragrafens *andra stycke* innebär att det tydligt anges att inte endast slutliga avgöranden i mål eller ärenden omfattas av bestämmelsen. Även beslut under förundersökning och rättegång omfattas. Bestämmelsen ger dock inte i sig någon rätt till insyn i förfaranden enligt rättegångsbalken, utan rätten till

insyn måste grunda sig på rättegångsbalken eller de principer som den vilar på. Genom att det i 24 kap. 9 a § RB regleras att den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning, kommer rätten för den som frihetsberövats att ta del av sådana omständigheter inte att kunna begränsas på grund av sekretess.

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *ska* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet samt vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *ska* han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *ska* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning berövats friheten med anledning av misstanke om brott ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon har rätt att behålla informationen så länge frihetsberövandet består.*

Paragrafen reglerar rätten för frihetsberövade utlänningar att underrätta sitt hemlands konsulat. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Tillägget i paragrafens *andra stycke* innebär att en utlänning som har frihetsberövats på grund av misstanke om brott skriftligen ska underrättas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Den misstänkte ska få denna information på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon ska också ha rätt att behålla

den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar. Andra frihetsberövanden berörs inte av tillägget. Av det befintliga kravet på att en sådan upplysning ska lämnas utan dröjsmål torde följa att – då en misstänkt har gripits – en sådan skriftlig underrättelse inte behöver lämnas förrän ett beslut om anhållande har fattats (jfr prop. 1988/89:74 s. 20). Om skriftlig rättighetsinformation inte finns tillgänglig på ett språk som den misstänkte förstår bör han eller hon muntligen upplysas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Skriftlig rättighetsinformation på ett språk som den misstänkte förstår bör därefter tillhandahållas så snart en sådan översättning finns tillgänglig.

Övriga ändringar är endast språkliga.

Bilaga 1 – Europaparlamentets och
rådets direktiv 2012/13/EU av den
22 maj 2012 om rätten till
information vid straffrättsliga
förfaranden

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2012/13/EU

av den 22 maj 2012

om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 82.2,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de natio-
nella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommit-
téns yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Unionen har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Enligt ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999, särskilt punkt 33, bör principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra rättsliga avgöranden utgöra grunden för det rättsliga samarbetet inom unionen på det civilrättsliga och det straffrättsliga området, eftersom ett starkt ömsesidigt erkännande samt en nödvändig tillnärmning av lagstiftningen skulle underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter.
- (2) Den 29 november 2000 antog rådet i enlighet med slutsatserna från Tammerfors ett åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål ⁽³⁾. I inledningen till programmet anges att ömsesidigt erkännande ”bör göra det möjligt att förstärka samarbetet mellan medlemsstater, men också att förstärka skyddet av personers rättigheter”.

(3) Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande av domar eller beslut vid straffrättsliga förfaranden förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Omfattningen av ömsesidigt erkännande är i hög grad beroende av en rad parametrar, bl.a. mekanismer till skydd för misstänkta eller tilltalade personers rättigheter och gemensamma miniminormer för att underlätta tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

(4) Ömsesidigt erkännande av domar eller beslut vid straffrättsliga förfaranden kan bara fungera effektivt i en anda av förtroende, där inte endast de rättsliga myndigheterna, utan samtliga aktörer i den straffrättsliga processen likställer domar eller beslut av rättsliga myndigheter i andra medlemsstater med domar eller beslut som meddelas i den egna staten, vilket förutsätter förtroende inte bara för innehållet i den andra medlemsstatens bestämmelser, utan också för tillämpningen av dem.

(5) I artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) och artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*) garanteras rätten till en rättvis rättegång. I artikel 48.2 i stadgan garanteras rätten till försvar.

(6) I artikel 6 i stadgan och artikel 5 i Europakonventionen garanteras rätten till frihet och personlig säkerhet. Begränsningar av den rätten får inte gå utöver vad som är tillåtet enligt artikel 5 i Europakonventionen och följer av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europadomstolen*).

(7) Även om alla medlemsstater är parter i Europakonventionen har erfarenheten visat att detta i sig inte alltid skapar ett tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.

(8) Ett starkt ömsesidigt erkännande förutsätter detaljerade bestämmelser för att skydda de processuella rättigheter och garantier som följer av stadgan och Europakonventionen.

⁽¹⁾ EUT C 54, 19.2.2011, s. 48.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 13 december 2011 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 26 april 2012.

⁽³⁾ EGT C 12, 15.1.2001, s. 10.

- (9) Enligt artikel 82.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska det fastställas minimiregler som ska tillämpas i medlemsstaterna för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension. Den artikeln avser "personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet" som ett av de områden på vilka minimiregler kan fastställas.
- (10) Gemensamma minimiregler bör leda till ökat förtroende för alla medlemsstaters straffrättsliga system, vilket i sin tur bör bidra till ett effektivare rättsligt samarbete i en anda av ömsesidigt förtroende. Sådana gemensamma minimiregler bör fastställas inom området för information vid straffrättsliga förfaranden.
- (11) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden ⁽¹⁾ (nedan kallad *färdplanen*). Färdplanen, som skulle genomföras stegvis, omfattade åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E). I färdplanen understryks att uppräkningsordningen på rättigheterna endast är vägledande och därför kan ändras allteftersom prioriteringarna ändras. Färdplanen är avsedd att utgöra en enhet och först när alla dess delar har genomförts kommer det att märkas fullt ut vilka fördelar den ger.
- (12) Den 11 december 2009 välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i Stockholmsprogrammet – ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd ⁽²⁾ (se punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande och uppmanade kommissionen att undersöka om det behövs en komplettering när det gäller minimiregler för processuella rättigheter för misstänkta och tilltalade personer och att göra en bedömning av huruvida andra frågor, till exempel oskuldspresumtionen, behöver behandlas i syfte att förbättra samarbetet på det området.
- (13) Den första åtgärd som antogs enligt färdplanen, åtgärd A, var Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ⁽³⁾.
- (14) Detta direktiv rör åtgärd B i färdplanen. Det fastställer gemensamma minimiregler när det gäller information om rättigheter och om anklagelsen till misstänkta eller tilltalade personer i straffrättsliga förfaranden, i syfte att öka det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna.
- Detta direktiv bygger på de rättigheter som fastställs i stadgan, särskilt artiklarna 6, 47 och 48 i denna, och bygger på artiklarna 5 och 6 i Europakonventionen, såsom dessa tolkas av Europadomstolen. I detta direktiv används uttrycket "anklagelse" för att beskriva samma begrepp som uttrycket "anklagelse" som används i artikel 6.1 i Europakonventionen.
- (15) I sitt meddelande av den 20 april 2010 "Att förverkliga ett område med frihet, säkerhet och rättvisa för EU-medborgarna – Handlingsplan för att genomföra Stockholmsprogrammet" förklarade kommissionen att den skulle lägga fram ett förslag om rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen under 2010.
- (16) Detta direktiv bör vara tillämpligt på misstänkta och tilltalade personer oberoende av deras rättsliga ställning, medborgarskap eller nationalitet.
- (17) I vissa medlemsstater har andra myndigheter än en domstol som är behörig i brottmål behörighet att utdöma påföljder för relativt sett mindre förseelser. Det kan exempelvis handla om trafikförseelser som begås i stor skala och som kan komma att fastställas vid en poliskontroll. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. I de fall där medlemsstaternas lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till en domstol som är behörig i brottmål eller där saken kan hänskjutas till en sådan, bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfarandena i den domstolen till följd av ett sådant överklagande eller hänskjutande.
- (18) Rätten till information om processuella rättigheter, som följer av Europadomstolens rättspraxis, bör uttryckligen fastställas i detta direktiv.
- (19) De behöriga myndigheterna bör utan dröjsmål underrätta misstänkta eller tilltalade personer om de rättigheter, såsom de tillämpas enligt nationell rätt, som är nödvändiga för att trygga ett rättvist förfarande, antingen muntligen eller skriftligen, såsom det föreskrivs i detta direktiv. För att göra det möjligt att effektivt utöva dessa rättigheter i praktiken bör informationen tillhandahållas i god tid inom ramen för förfarandet och senast före polisens eller någon annan behörig myndighets första officiella förhör med den misstänkta eller tilltalade personen.
- (20) I detta direktiv fastställs minimiregler för information om misstänkta eller tilltalade personers rättigheter. Detta påverkar inte den information som ska tillhandahållas om andra processuella rättigheter som följer av stadgan, Europakonventionen, nationell rätt och tillämplig unionsrätt, enligt de relevanta domstolarnas tolkning. När informationen om en viss rättighet väl har tillhandahållits bör

⁽¹⁾ EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

⁽²⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽³⁾ EUT L 280, 26.10.2010, s. 1.

de behöriga myndigheterna inte behöva upprepa den, såvida inte särskilda omständigheter i målet eller särskilda bestämmelser i nationell rätt kräver det.

- (21) En hänvisning i detta direktiv till misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats bör förstås som en hänvisning till varje situation där misstänkta eller tilltalade personer under de straffrättsliga förfarandena frihetsberövas i den mening som avses i artikel 5.1 c i Europakonventionen så som den tolkas i Europadomstolens rättspraxis.
- (22) Misstänkta eller tilltalade personer ska när de anhålls eller häktas underrättas om tillämpliga processuella rättigheter genom lättbegriplig, skriftlig rättighetsinformation som hjälper vederbörande att verkligen förstå sina rättigheter. Sådan rättighetsinformation bör utan dröjsmål lämnas till varje frihetsberövad person i anslutning till att brottsbekämpande myndigheter frihetsberövar personen inom ramen för straffrättsliga förfaranden. Den bör innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning om och i den utsträckning sådana rättigheter ges i nationell rätt. För att hjälpa medlemsstaterna att utforma denna rättighetsinformation tillhandahålls en förlaga i bilaga I. Den förlagan är vägledande och kan komma att ses över i samband med kommissionens rapport om genomförandet av detta direktiv samt då alla åtgärder som anges i färdplanen har trätt i kraft. Rättighetsinformationen kan inbegripa andra relevanta processuella rättigheter som tillämpas i medlemsstaterna.
- (23) Särskilda villkor och regler gällande misstänkta eller tilltalade personers rätt att få en annan person underrättad om att de anhållits eller häktats ska fastställas av medlemsstaterna i deras nationella rätt. Såsom anges i färdplanen bör utövandet av denna rättighet inte påverka de straffrättsliga förfarandena.
- (24) Detta direktiv påverkar inte bestämmelser i nationell rätt angående säkerheten för personer som kvarhålls i häkte eller annan förvaringslokal.
- (25) Medlemsstaterna bör se till att de, när de tillhandahåller information i enlighet med detta direktiv, vid behov förser misstänkta eller tilltalade personer med översättningar eller tolkning till ett språk som de förstår, i enlighet med de normer som anges i direktiv 2010/64/EU.
- (26) När de behöriga myndigheterna informerar misstänkta eller tilltalade personer i enlighet med detta direktiv bör de ta särskild hänsyn till personer som inte kan förstå innehållet i eller betydelsen av informationen, bland annat på grund av deras ungdom eller deras psykiska eller fysiska tillstånd.
- (27) Personer som misstänks för att ha begått ett brott ska erhålla all den information om anklagelsen som behövs

för att de ska kunna förbereda sitt försvar och för att man ska kunna garantera ett rättvist förfarande.

- (28) Informationen som tillhandahålls till misstänkta eller tilltalade personer om den brottsliga gärning de misstänks ha gjort sig skyldig till eller anklagas för bör tillhandahållas utan dröjsmål och senast före polisens eller en annan behörig myndighets första officiella förhör med dem samt utan att det påverkar de pågående utredningarna. En beskrivning av omständigheterna, inklusive, om de är kända, tid och plats, rörande den brottsliga gärning som personen i fråga misstänks ha gjort sig skyldig till eller anklagas för, och den eventuella brottsrubriceringen, bör tillhandahållas i tillräckligt utförlig form med beaktande av det skede av det straffrättsliga förfarandet i vilket beskrivningen tillhandahålls, så att man garanterar ett rättvist förfarande och möjliggör ett effektivt utövande av rätten till försvar.
- (29) När uppgifterna om misstanken eller anklagelsen ändras under de straffrättsliga förfarandena i så betydande grad att det påverkar misstänkta eller tilltalade personers ställning, bör den berörda personen underrättas om detta när det är nödvändigt för att säkerställa ett rättvist förfarande och i så god tid att rätten till försvar kan utövas på ett effektivt sätt.
- (30) Handlingar och, i förekommande fall, fotografier, ljudinspelningar och videoinspelningar som är väsentliga för en effektiv prövning av om ett anhållande eller häktningsbeslut av misstänkta eller tilltalade personer är lagligt i enlighet med nationell rätt, bör göras tillgängliga för misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare senast innan en behörig rättslig myndighet uppmanas att besluta om anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet i enlighet med artikel 5.4 i Europakonventionen, och i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet prövad möjliggörs.
- (31) I detta direktiv bör tillgång till bevisning, enligt definitionen i nationell rätt, oavsett om den talar för eller emot den misstänkta eller tilltalade personen, som de behöriga myndigheterna avseende brottmålet i fråga är i besittning av, omfatta tillgång till material som exempelvis handlingar och, i förekommande fall, fotografier, ljudinspelningar och videoinspelningar. Detta material kan finnas i en ärendeakt eller vara i en behörig myndighets besittning på annat lämpligt sätt, i enlighet med nationell rätt.
- (32) I enlighet med detta direktiv kan tillgång till bevisning oavsett om den talar för eller emot den misstänkta eller tilltalade personen och som de berörda myndigheterna är i besittning av vägras i enlighet med nationell rätt, om sådan tillgång kan innebära ett allvarligt hot mot en annans liv eller grundläggande rättigheter eller om vägran av sådan tillgång är absolut nödvändig för att skydda viktiga allmänintressen. Varje sådan vägrad tillgång måste vägas emot den misstänkta eller tilltalade personens rätt till försvar, med beaktande av det straffrättsliga förfarandets olika skeden. Begränsningar av

- sådan tillgång bör tolkas strikt och i enlighet med principen om rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen och så som den tolkas i Europadomstolens rättspraxis.
- (33) Rätten till tillgång till material som rör ett mål bör inte påverka bestämmelser i nationell rätt om skyddet av personuppgifter och skyddade vittnens vistelseort.
- (34) Tillgång till material som rör målet enligt detta direktiv bör vara avgiftsfri, utan att det påverkar bestämmelser i nationell rätt enligt vilka avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att sända sådant material till de berörda personerna eller deras försvarare.
- (35) Om information tillhandahålls i enlighet med detta direktiv bör behöriga myndigheter anteckna detta i enlighet med befintliga förfaranden för anteckningar enligt nationell rätt, utan någon ytterligare skyldighet att införa nya mekanismer eller öka den administrativa bördan.
- (36) Misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare bör ha rätt att, i enlighet med nationell rätt, angripa en underlåtelse eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information eller delar av det material som rör målet i enlighet med detta direktiv. Denna rättighet medför inte någon skyldighet för medlemsstaterna att ha ett specifikt förfarande för överklagande, ett särskilt system eller ett klagomålsförfarande inom ramen för vilket en sådan underlåtelse eller vägran kan angripas.
- (37) Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheterna i rättsväsendets uppbyggnad inom unionen bör medlemsstaterna tillhandahålla eller uppmuntra tillhandahållande av lämplig utbildning för de berörda tjänstemännen i medlemsstaterna om syftena med detta direktiv.
- (38) Medlemsstaterna bör vidta alla de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv. Ett praktiskt och effektivt genomförande av vissa bestämmelser, till exempel om skyldigheten att tillhandahålla misstänkta eller tilltalade personer information om deras rättigheter på ett enkelt och lättillgängligt språk, skulle kunna uppnås på olika sätt, bland annat genom icke lagstiftande åtgärder, såsom lämplig utbildning för de behöriga myndigheterna, och genom rättighetsinformation som avfattats på ett enkelt och obyråkratiskt språk så att den lätt kan förstås av en lekman utan kunskap om straffprocessrätten.
- (39) Rätten att få skriftlig information om rättigheter i samband med frihetsberövande som föreskrivs i detta direktiv gäller även i tillämpliga delar för personer som blivit frihetsberövade som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder i enlighet med rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna ⁽¹⁾. För att hjälpa medlemsstaterna att utforma rättighetsinformation till sådana personer har det utarbetats en förlaga som bifogas i bilaga II. Förlagan är vägledande och kan komma att ses över både i samband med kommissionens rapport om genomförandet av detta direktiv och även sedan alla åtgärder som anges i färdplanen har genomförts.
- (40) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna kan utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att erbjuda en högre skyddsnivå även för situationer som inte uttryckligen behandlas i detta direktiv. Skyddsnivån bör aldrig vara lägre än den standard som anges i Europakonventionen såsom denna tolkats i Europadomstolens rättspraxis.
- (41) Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheterna och de principer som fastställs i stadgan. Direktivet syftar särskilt till att främja rätten till frihet, rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar. Det bör genomföras i enlighet därmed.
- (42) Bestämmelserna i detta direktiv som motsvarar rättigheter som garanteras av Europakonventionen, bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med rättigheterna såsom de tolkats i rättspraxis från Europadomstolen.
- (43) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att införa gemensamma minimiregler vad gäller rätten till information i straffrättsliga förfaranden, inte kan uppnås av medlemsstaterna, varken på nationell nivå eller på regional eller lokal nivå, och det därför, på grund av dess omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel, går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (44) I enlighet med artikel 3 i protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har dessa medlemsstater meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (45) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll (nr 22) om Danmarks ställning, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

(¹) EGT L 190, 18.7.2002, s. 1.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer bestämmelser om misstänkta eller tilltalade personers rätt till information om deras rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. Det fastställer även bestämmelser om rätten till information för personer som är föremål för en europeisk arresteringsorder angående deras rättigheter.

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv är tillämpligt från den tidpunkt då personer underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade personen har begått brottet samt i förekommande fall även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt överklagande.

2. När det i en medlemsstats lagstiftning föreskrivs att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en annan myndighet än en domstol som är behörig i brottmål, och beslutet att ålägga en sådan påföljd kan överklagas till en sådan domstol, ska detta direktiv endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen efter ett sådant överklagande.

Artikel 3

Rätten att bli informerad om rättigheter

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål underrättas om åtminstone följande processuella rättigheter, så som dessa tillämpas enligt nationell rätt, för att dessa rättigheter ska kunna utövas effektivt:

- Rätten till tillgång till försvarare.
- Rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning och villkoren för att erhålla sådan rådgivning.
- Rätten att bli underrättad om anklagelsen, i enlighet med artikel 6.
- Rätten till tolkning och översättning.
- Rätten att tala.

2. Medlemsstater ska se till att den information som lämnas enligt punkt 1 ska ges muntligen eller skriftligen, på ett enkelt och lättillgängligt språk, med beaktande av utsatta misstänkta eller tilltalade personers eventuella särskilda behov.

Artikel 4

Rättighetsinformation i samband med ett frihetsberövande

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats skriftligen erhåller rättighetsinformation utan dröjsmål. De ska ges tillfälle att läsa rättighetsinformationen samt ska ha rätt att behålla den under hela den tid de är frihetsberövade.

2. Utöver den information som anges i artikel 3 ska den rättighetsinformation som avses i punkt 1 i den här artikeln innehålla information om följande rättigheter, så som dessa tillämpas enligt nationell rätt:

- Rätten att få tillgång till material som rör målet.
- Rätten att få konsulära myndigheter och en person under rättade.
- Rätten att få tillgång till akut sjukvård.
- Det högsta antal timmar eller dagar en misstänkt eller tilltalad person kan hållas frihetsberövad innan han eller hon ställs inför en rättslig myndighet.

3. Rättighetsinformationen ska även innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter, enligt nationell rätt, att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet, eller begära tillfällig frigivning.

4. Rättighetsinformationen ska vara avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk. En vägledande förlaga till rättighetsinformationen återfinns i bilaga I.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer erhåller rättighetsinformation skriven på ett språk de förstår. Om rättighetsinformationen inte finns tillgänglig på lämpligt språk ska misstänkta eller tilltalade personer underrättas om sina rättigheter muntligen på ett språk som de förstår. Rättighetsinformation på ett språk de förstår ska därefter ges till dem utan onödigt dröjsmål.

Artikel 5

Rättighetsinformation vid förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

1. Medlemsstaterna ska se till att personer som frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder utan dröjsmål erhåller lämplig rättighetsinformation med information om deras rättigheter enligt den lagstiftning genom vilken rambeslut 2002/584/RIF genomförs i den verkställande medlemsstaten.

2. Rättighetsinformationen ska vara avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk. En vägledande förlaga till rättighetsinformationen återfinns i bilaga II.

Artikel 6

Rätten att bli informerad om anklagelsen

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade personer erhåller information om den brottsliga gärning som de är misstänkta eller anklagade för. Den informationen ska tillhandahållas utan dröjsmål och vara så utförlig som krävs för att säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar.

2. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats informeras om skälen till anhållandet eller häktningen, inbegripet vilken brottslig gärning som vederbörande misstänks eller anklagas för att ha begått.

3. Medlemsstaterna ska se till att utförlig information om anklagelsen, inbegripet brottets art och brottsrubriceringen liksom det sätt på vilket den tilltalade personen varit delaktig i brottet, tillhandahålls senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol.

4. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål informeras om alla ändringar i den information som tillhandahållits i enlighet med denna artikel, där så krävs för att man ska kunna säkerställa ett rättvist förfarande.

Artikel 7

Rätten att få tillgång till material som rör målet

1. När en person anhålls och häktas under något skede av ett straffrättsligt förfarande ska medlemsstaterna se till att handlingar som rör det specifika målet, som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet, görs tillgängliga för frihetsberövade personer eller för deras försvarare.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att tillgång till åtminstone all bevisning som är i behöriga myndigheters besittning, oavsett om den talar för eller emot de misstänkta eller tilltalade personerna, ges dessa personer eller deras försvarare, för att man ska kunna säkerställa ett rättvist förfarande och för att förbereda försvaret.

3. Utan att det påverkar punkt 1 ska den tillgång till det material som avses i punkt 2 beviljas inom rimlig tid – senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol för avgörande – för att rätten till försvar ska kunna utövas effektivt. Om de behöriga myndigheterna kommer i besittning av ytterligare bevisning ska de bevilja tillgång till denna inom rimlig tid, så att den kan beaktas.

4. Genom undantag från punkterna 2 och 3 kan, under förutsättning att detta inte påverkar rätten till en rättvis rättegång, tillgång till visst material vägras om sådan tillgång kan innebära ett allvarligt hot mot en annan persons liv eller grundläggande rättigheter, eller om en sådan vägran är absolut nödvändig för att skydda ett viktigt allmänintresse, till exempel i sådana fall där tillgång skulle kunna påverka en pågående utredning, eller riskerar att allvarligt skada den inre säkerheten i den medlemsstat där det straffrättsliga förfarandet inleddes. Medlemsstaterna ska, i enlighet med förfarandena i nationell rätt, se till att ett beslut att vägra tillgång till visst material i enlighet med denna punkt fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kan bli föremål för rättslig prövning.

5. Tillgång som avses i denna artikel ska vara kostnadsfri.

Artikel 8

Kontroll och rättsmedel

1. När information lämnas till misstänkta eller tilltalade personer i enlighet med artiklarna 3–6 ska medlemsstaterna se till att detta antecknas i enlighet med förfarandena för anteckningar i den berörda medlemsstatens lagstiftning.

2. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare har rätt att, i enlighet med förfarandena i nationell rätt, angripa en eventuell underlåtenhet eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information i enlighet med detta direktiv.

Artikel 9

Utbildning

Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheter i rättsväsendets uppbyggnad inom unionen ska medlemsstaterna kräva att de som ansvarar för utbildning av domare, åklagare och poliser, liksom för annan personal på rättsliga myndigheter som på något sätt arbetar med straffrättsliga förfaranden, tillhandahåller lämplig utbildning om syftena med detta direktiv.

Artikel 10

Upprätthållande av skyddsnivån

Ingenting i detta direktiv ska tolkas som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter eller rättssäkerhetsgarantier som följer av stadgan, Europakonventionen och andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller av lagstiftningen i medlemsstater som erbjuder en högre skyddsnivå.

Artikel 11

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 2 juni 2014.

2. Medlemsstaterna ska överlämna texten till dessa bestämmelser till kommissionen.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska medlemsstaterna själva utfärda.

Artikel 12

Rapportering

Kommissionen ska senast den 2 juni 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en bedömning av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

Artikel 13

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 14***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 22 maj 2012.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

N. WAMMEN

Ordförande

BILAGA I

Vägledande förlaga till rättighetsinformation

Denna förlaga syftar endast till att hjälpa nationella myndigheter att sammanställa rättighetsinformation på nationell nivå. Denna förlaga är inte bindande för medlemsstaterna. När medlemsstaterna utarbetar sin rättighetsinformation får de anpassa förlagan till sina nationella regler och lägga till ytterligare användbar information. Medlemsstatens rättighetsinformation ska tillhandahållas vid anhållandet eller häktningen. Detta hindrar emellertid inte medlemsstaterna från att lämna skriftlig information till misstänkta eller tilltalade personer även i andra situationer under straffrättsliga förfaranden.

Du har följande rättigheter när du anhållits eller häktats:

A. HJÄLP AV EN FÖRSVARARE/RÄTTSHJÄLP

Du har rätt att tala i förtroende med en försvarare. Försvararen är oberoende i förhållande till polisen. Om du behöver hjälp med att kontakta en försvarare kan du vända dig till polisen, som är skyldig att hjälpa dig. I vissa fall kan rättshjälpen vara kostnadsfri. Fråga polisen för närmare upplysningar.

B. INFORMATION OM ANKLAGELSEN

Du har rätt att få veta varför du har anhållits eller häktats och vilket brott du misstänks ha begått eller anklagas för.

C. TOLKNING OCH ÖVERSÄTTNING

Om du inte talar eller förstår det språk som talas av polisen eller andra behöriga myndigheter har du rätt att få hjälp av en tolk gratis. Tolken kan hjälpa dig att tala med din försvarare och har tystnadsplikt. Du har rätt att få åtminstone de relevanta styckena i väsentliga dokument översatta, däribland beslut från en domare om att frihetsberöva dig eller att ta dig i förvar, eller handlingar som rör anklagelser, åtal och domar. Under vissa omständigheter kan du få en muntlig översättning eller sammanfattning.

D. RÄTTEN ATT TIGA

När du förhöras av polisen eller andra behöriga myndigheter behöver du inte besvara frågor om det brott som du påstås ha begått. Din försvarare kan hjälpa dig att avgöra detta.

E. TILLGÅNG TILL HANDLINGAR

När du anhållits och häktats har du (eller din försvarare) rätt till tillgång till de handlingar som är väsentliga för att du ska kunna angripa anhållandet eller häktningsbeslutet. Om ditt mål tas upp i domstol kommer du (eller din försvarare) att ha rätt till tillgång till bevisningen för eller emot dig.

F. INFORMATION TILL EN ANNAN PERSON OM DITT ANHÅLLANDE ELLER DIN HÄKTNING/INFORMATION TILL DIN KONSULÄRA MYNDIGHET ELLER AMBASSAD

När du har anhållits eller häktats bör du meddela polisen om du vill att en annan person, till exempel en familjemedlem eller din arbetsgivare, ska informeras om att du tagits i förvar. I vissa fall kan din rätt att informera andra personer om ditt frihetsberövande vara tillfälligt begränsad. I sådana fall kan polisen upplysa dig om detta.

Om du är utländsk medborgare bör du meddela polisen om du vill att din konsulära myndighet eller ambassad ska informeras om ditt frihetsberövande. Meddela även polisen om du vill kontakta en tjänsteman vid din konsulära myndighet eller ambassad.

G. AKUT SJUKVÅRD

När du har anhållits eller häktats har du rätt till akut sjukvård. Meddela polisen om du är i behov av sådan vård.

H. FRIHETSBERÖVANDETS VARAKTIGHET

Efter ditt anhållande kan du vara fortsatt frihetsberövad under en period på maximalt ... [fyll i antalet timmar/dagar]. Efter denna period måste du antingen frigges eller höras av en domare, som kommer att besluta om ett fortsatt frihetsberövande. Vänd dig till din försvarare eller domaren för information om möjligheten att angripa anhållandet, få en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning.

BILAGA II

Vägledande förlaga till den rättighetsinformation som ska lämnas till personer som frihetsberövats på grundval av en europeisk arresteringsorder

Denna förlaga syftar endast till att hjälpa nationella myndigheter att sammanställa rättighetsinformation på nationell nivå. Denna förlaga är inte bindande för medlemsstaterna. När medlemsstaterna utarbetar sin rättighetsinformation får de anpassa förlagan till sina nationella regler och lägga till ytterligare användbar information.

Du har frihetsberövats med stöd av en europeisk arresteringsorder. Du har följande rättigheter:

A. INFORMATION OM DEN EUROPEISKA ARRESTERINGSORDERN

Du har rätt att få information om innehållet i den europeiska arresteringsorder som har lett till att du har frihetsberövats.

B. HJÄLP AV EN FÖRSVARARE

Du har rätt att tala i förtroende med en försvarare. Försvararen är oberoende i förhållande till polisen. Om du behöver hjälp med att kontakta en försvarare kan du vända dig till polisen, som är skyldig att hjälpa dig. I vissa fall kan rättshjälpen vara kostnadsfri. Fråga polisen för närmare upplysningar.

C. TOLKNING OCH ÖVERSÄTTNING

Om du inte talar eller förstår det språk som talas av polisen eller andra behöriga myndigheter har du rätt att få hjälp av en tolk gratis. Tolken kan hjälpa dig att tala med din försvarare och har tystnadsplikt. Du har rätt att få den europeiska arresteringsordern översatt till ett språk som du förstår. Under vissa omständigheter kan du få en muntlig översättning eller sammanfattning.

D. MÖJLIGHET TILL SAMTYCKE

Du har rätt att samtycka respektive inte samtycka till att bli överlämnad till den medlemsstat där du är eftersökt. Ditt samtycke skulle påskynda förfarandet. [Möjligt tillägg för vissa medlemsstater: Det kan vara svårt eller till och med omöjligt att i ett senare skede ändra detta beslut.] Vänd dig till myndigheterna eller din försvarare för närmare upplysningar.

E. RÄTTEN ATT HÖRAS

Om du inte samtycker till att bli överlämnad har du rätt att höras av en rättslig myndighet.